

Лезги Газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 45 (11054) хемис 10-ноябрь, 2022-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Риклер хуъза

8-ноябрдиз Махачкъала, квалахдин рекъяр къилиз акъудайла, телефон хъайи къанун-къайда хуъдай органрин къуллугъчирин экъу къаматар риклер хуънин ийкъаз талукарнавай мянекат къиле фена. Ана РД-дин Гъкуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмусимова, республикадин МВД-дин, Силисдин комитетдин, прокуратурадин къиле авай касри ва Дагъустандин къанун-къайда хуъдай органрин векилри иштиракна.

Абуру 500-дав агакъна Ленинан Комсомолдин тъварунихъ галай паркуна авай Ватандин Чехи дядевин аскердиз хажнавай гумбетдал цъквер эзигна. Ахла абур, гъилера телефон хъайи къуллугъчирин шикиларни аваз, МВД-дин вилик квай Мемориалдин патав хтана. Анал са декъикъада кисна на акъвазна, гульгульял Мемориалд цъквер эзигна.

Мянекатдин сергъятра аваз Украинаада къиле физвай маҳсус операциядин иштиракийиз бахшнавай серенжемни къиле фена. Эхирдай Урусладин Гимн яна, цавуз улькведин Пайдахдин рангарин шарар ахъайна.

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Авадан хъунин рекъе

Йисан эхирдалди Къасумхуърел 70 километрдилай гзаф мензилдиз цин үйи тураба тухвана акъалтIарда

Хийир ЭМИРОВ

Дагъустан Республикадин Гъкуматдин Председателдин заместитель Нариман Абдулмуталибова “Хуърерин мулкар комплекснидаказ вилик тухун” госпрограммадик акъатзавай “Хуърерин мулкарин къенин акунар” маҳсус проектдин сергъятра аваз Стлал Сулейманан ва Ахцегъе районра эзигзавай яшайишдин имаратар ахтармишна. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Гъкуматдин пресс-къуллугъди хабар гана.

Стлал Сулейманан районда вице-премьерди Агъа Стлал-Къазмаяр хуъре эзигзавай 400 аял гъакъдай школадал ва Къасумхуъре тухувай цин турбадал къил чуъгана.

Пурратдин организация тир “Дагсвязинвест” - 1 ООО-дин регъбер Сердер Айдаеван гафаралди, имарат 2022-йисан декабрдин сифте къилера ишлемешиз вахкун лазим я. Дарамат ишлемешдай ихтияр гун патал РД-дин эзигунрин министерстводиз квалахар къутяльнавайдан гъакъиндай чар рекъе тунва. Пландин бинедаллаз школа алай йисан 1-декабрдиз ишлемешиз вахкун лазим я. Эзигунрин нормайрихъ галаз къадайвал талуку къарар къачун патал, гежел тевгъена, школадин къенепатара мебель эзигна, тадаракар электроэнергиядик ва газдик кутуна къланда. Гъакъ школадин гъятт аваданламишунин квалахарни къутяльян гөрек я”, - къейнда Нариман Абдулмуталибова.

Къасумхуърун къуеярай тухувай цин турбадин яргъивилел 70,89 километр жеда. Ам алай йисан эхирдалди къутягъун лазим я. Къенин юкъуз цин турба технический хигъетдай 97 процентдин гъазур хъланва. Хуърун къенепата турба тухвана къутяльнава. 5000 кубический метр яд гъакъдай къве чанни эзигнава. Мукъвал йикъара турбадиз яд ахъайда ва ам ахтармишда.

Ахцегъе района Н.Абдулмуталибова яшайишдин метлеб авай пуд имаратдал (120 аял гъакъдай школа, спортдин комплекс ва 60 аял гъакъдай аялрин бахча) къил чуугуна.

Цийи школа къелдай 5 корпусдикай, пищеблокдикай, спортдин ва актовый зал-рикай ибарат я. Эзигунардайбурун квалахрихъ галаз таниш хъайила, вице-премьерди къейдна хъи, эзигунринни монтаждин квалахар къе-пака къутягъдайвал я.

“Аялри къелдай ва тербия къачдай кабинетар тадаракламишун патал алай аямдин къелунин ва технологийрин тадаракар чқадал хъанва. Классар интерактивный комплексдари таъминарда. Абурук интерактивный доскаяр, акустический система-яр, короткофокусный проекторар ва моноблокар акъатзава. РД-дин эзигунрин министерстводиз квалахар къутяльнавайдан гъакъиндай чар рекъе тунва. Пландин бинедаллаз школа алай йисан 1-декабрдиз ишлемешиз вахкун лазим я. Эзигунрин нормайрихъ галаз къадайвал талуку къарар къачун патал, гежел тевгъена, школадин къенепатара мебель эзигна, тадаракар электроэнергиядик ва газдик кутуна къланда. Гъакъ школадин гъятт аваданламишунин квалахарни къутяльян гөрек я”, - къейнда Нариман Абдулмуталибова.

Ахцегъе спортдин комплекс “ТСК “Мегаполис” ООО-ди эзигзава. Къве мертебадин дараматда волейболдал, баскетболдал, мини-футболдал, боксдал, къуршахар къунал, залан атлетикадал ва спортдин маса жуърйарал машгъул жедай мумкинвал ава. Ина 1500 тамашачидиз чкаяр жеда.

Ахцегъе спортдин комплекс “ТСК “Мегаполис” ООО-ди эзигзава. Къве мертебадин дараматда волейболдал, баскетболдал, мини-футболдал, боксдал, къуршахар къунал, залан атлетикадал ва спортдин маса жуърйарал машгъул жедай мумкинвал ава. Ина 1500 тамашачидиз чкаяр жеда.

Пурратдин идарадин векилдин гафаралди, дарамат 2020-йисан 26-майдиз къутягъун лазим тир. Амма коронавирусдин азар гегъенш хъунинъ галаз алакъалу яз комплекс вахтунда эзигиз агаънч. Идалайни гъейри, эзигунардай са бязи материалтин къиметар багъя хъана, не-тижада идарадиз 30 миллион манатдив агаънна зиянтарни хъана.

Эзигунардайбуруз комплексдин гъяят аваданламишун, трибунаяр, чехи залдин пол тукъурун ва герек тадаракар къачун хълама. Вири четинвилеризни килиг тавуна, дарамат 2022-йисан эхирдалди ишлемешиз вахкундайвал я.

Хуъре эзигзавай аялрин бахчадин дарамат 2020-йисан сифте къиляй гъиле къунай. Ам ишлемешиз вахкайла, 30 касдиз квалахадж чкаяр жеда.

Малум хъайвал районда авай алай аямдин истемишуриз жаваб гузай сифтегъан имарат саки 99 процентдин гъазур хъланва. РД-дин чилерин ва эмениндин алакъайрин рекъяр министерстводин къарардалди цийи бахча “Ахцегъе район” МРД-дин муниципальны хусиятдиз вахканва.

Налогрин инспекцияда бахча “Чубарук” тъвар алас регистрация авунва. Банкда маҳсус счет ачухнава. Роспотребнадзордин векилри къалурнавай бязи синихар арадай акъудайдалай гульгульяни аялрин бахчадан январдиз ачухнавай я.

“Хуърерин мулкарин къенин акунар” милли проектдин сергъятра аваз 2020-2021-йисара Ахцегъе ва Стлал Сулейманан райондиз 1,2 миллиард манат рекъе тунвай.

Нумрадай къела:

ВАТАНПЕРЕСВАЛ

Къенивилин сергъятар

Инсандин рехъ. Эвел лап шуъкъу живъирдил башламиш жезвай, ахла, инсандин алакъуниз, къанажагъдиз, намусдиз, камаллувилиз, къени краиз килигна, шегъредиз элкъуын мумкин тир рехъ. Мадни лагъайлла, умъурдин азабрз дурум гуз таъхана, инсанвилин ерияр квадарна, жемиятдиз акси гъерекатрин гульгульяна зътана, кътай ятар авай ульенприз акъатна къутягъ жезвай рехъ.

► 3

ЧАЛ

Писателдин гаф герекзамач жал?!

Са къиметни чипз тагайтлани, халисан эсерар (шишар, поэмаяр, гыккайяр, повесттар, романар, драмаяр ва икл мадни) яратмисизавай устадар вири девирра хъайди я. Гилани аваачиз туш. Месела, Е.Эмина, ктабар акубдада лагъана, эсерар кхъейди туш. Амма адан эсерри чаз хайи лезги чал баъшина! Гилани а чал хуъз къумекзаа!..

► 4

ЭДЕБИЯТ

“Лезги” этнонимдин гъакъинцай

“Лакз” терминидихъ арабрин бине ава ва адад дувулрихъни гъа чала къекъвена къланда. Араб чала и терминиз ухшар гафарин аев. Мисал яз, “лаказа” (ягъун, гатун, къунтуынин къумекдалди атумарун ва икл мад). Мад са гаф - “лакиз” (мискы). Амма, чи фикирдалди, и гаф маса къайдада арадал атана.

► 5

МЕДЕНИЯТ

Ахцегъа медреса ачухна

Къве мертебадин цийи гульзел дарамат япрыз диндин чирвипер гун, эдеб-ахлакъ чирун патал вири шартлар фикирда къуна тукъуруннава: ина ктабхана, муаллимринг кабинет, кухня, фу недай квадар ва герек маса чакаяр кардик квадар. Гадайризни рушариз тарсар къилди-къилди классра тухуда.

► 6

ОБРАЗОВАНИЕ

Ихтибарлувиленди эгечIана къланда

Гъатта кеэз эсиллагъ къланзаавичрлани, кирикъин ачухнава, хуш къилихар къалура. Гъа ихъитин ерияр жуван аялдикни кутур. Риклел хуъх, инсанрихъ галаз жува-жув тухунин тегъер - им гъар садан гъакъикъи къамат къалурзавай гульгъуя.

► 8

УМУР

Игитвилин къарап

Дагъустандин хуърерин администрацири къилерин везифаляр тамамарзавай къуллугъчирин арада гульгульлудаказ мобилизациядик гъерекатдик экечай пуд касдикай садар тир Фархад Эмирханован жуэрэтлувиликай, намуслувиликай республикадин СМИ-рани къейднай.

► 9

90 йисан сувар

Амина МУСЛИМОВА

7-ноябрдиз Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова "Гъажиеван тварунихъ галай завод" АО-дин бине кутурдалай къулухъ 90 йис тамам хъун къейд авунин шад мярекатда иштиракна. Ам Махачкъаладин М.Горкийдин тварунихъ галай Урусприн драмтеатрда къиле фена.

Мярекатда гъакни РД-дин Кылин ва Гъукуматдин Администрациядин руководитель Алексей Гъасанова, РД-дин Гъукуматдин Председателдин заместитель Ризван Гъазимегъамедова, республикадин промышленностдин ва алишверишдин министр Низам Халилова, культурадин министр Зарема Бутаевади иштиракна.

Сифте гаф раҳуналди, А.Абдулмуслимова "гъажиев-нийри" республикадин Кыл Сергея Меликован патай 90 йисан юбилей төрикунин келимаяр агакъарна.

"Им республикадин промышленностдин, гъатта вири экономикадин тарихда важибу югъ я. Къе республикада, цурунавай металл клалубра цана, герек затлар расдай сад лагъай цех кардик кутурдалай в чугун промышленный къадара аваз цурузиз башлашишадалай инихъ 90 йис тамам хъанва. Гъажиеван тварунихъ галай завод Дагъустандин промышленностдин къенкъечи кархана я. Ам Дагъустандин зурба Игит Мегъамед Имадудинович Гъажиеван тварциз та-мадказ лайихлу я.

Дядвилай гъульгъүнин йисара заводди гъенешдаказ ишлемиш жедай насосар, военный ва гражданвилин гимийрин рулевой машинар акудунин сирер чирна.

90 йис тамам хъун - им завод арадал гъайдалай къулухъ алатнавай вахт вахъ, зегъметчи зурба коллективдин тамам девир я. Заз квэз мялькем сагъвал, хъсан дуланажъль ва зегъметдин рекье цийи агалъунар хъунин алхашар ийиз къланзва", - лагъана А.Абдулмуслимова.

Вичин нубатдай "Гъажиеван тварунихъ галай завод" АО-дин генеральный директор Абдулағъаб Папалашова заводдин къваладиз виниз тир къимет гунай республикадин руководстводиз ва къватл хъанвай вирибуруз чухсағыл малумарна.

"Советрин Союз чкрайдалай къулухъ республикада, гъакни вири улькведа промышленный гаф карханайриз зарар гана. Советрин Союздин Игит Мегъамед Гъажиеван твар алай заводдин экономика ва коллектив чалай хуъз ва карханади вичин къвалих давамардайвал ийиз алакъана", - лагъана А.Папалашова.

Заводдин коллективдиз тебриқдин гафар Каспийский флотилиядин командующий Александр Пешковани лагъана.

Мярекатдин сергъятра аваз А.Абдулмуслимова "Гъажиеван тварунихъ галай завод" АО-дин тафаватлу хъай работниковиз государствошин пишшешар гана.

Суварин мярекат Гъажиеван тварунихъ галай заводдин тарихдикай фильмдиз килигуналди ва Дагъустандин артистри гъазурай концертдин программадалди давам хъана.

Къейд ийин, 1932-йисуз бине кутур "Гъажиеван тварунихъ галай завод" АО насосрин продукция, нафтадин газдин промышленностдин арматура, ракъ кутуна гъазурзай шлангар, электрогидравликадин рулевой машинар акудунал машъул я. Ватандин Чехи дядвилай виликан йисара кархана промышленный ва хуърун майшатдин тадаракар ремонт авунал машъул тир. 1942-йисан 1-декабрдиз заводдиз цин къаникай фидай луткведин Игит командир Мегъамед Гъажиеван твар гана.

Алай вахтунда заводда 555 касди къвалахзва, 2021-йисуз производстводин къадар 539,5 миллион манатдиз барабар хъана.

Важибу хел

7-ноябрдиз Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова, къецепатахъ галас ала-къалу бязи себебар фикирда къуналди, республикадин экономика дурумлудаказ ви-ликиди тухун таъминарунин рекъяй Оперативный штабдин заседание къиле тухвана, хабар гузва РД-дин Гъукуматдин пресс-къулугъди.

Вилик эцигнавай месэлайрикай сад регионда къуллугъар рекъемламишунин къвалихъ къиле тухун тир. А.Абдулмуслимова къейд авурвал, чирвилер гунин гъерекатда чеб га-лачиз алай аямдин жемият виликиди фин мумкин тушир рекъемрин технологияр активни-даказ ишлемишиз башламишна къанда.

"Къенин юкъуз абуру бизнес виликиди тухунин, талуку тир делилприн продуктар ва къуллугъар арадал гъунин, халкъдин майшатдин къилди къачур хилер еримлу авунин ва, санлай къачурла, экономика виликиди тухунин гъерекат ийгинарун таъминарунин карда къилин роль къугъзваза", - къейдна ада.

Премьер-министрди гъакни рикел хайвал, "Рекъемрин экономика" милли проектдин сергъятра аваз агъалийрин яшайиш патал важибу къуллугъар электронный къайдада агакъарунин хел инаннишишвилелди ви-лики физва. Ида лагъайтла, и къуллугърикай менфят къачунин кар ақалтлай асантиди ва къулайди ийизва - и ва я маса къуллугъар къа-лин къенай экъечи тавуна къачуз жезва.

"Республикадин рекъемрин министерствоши, муниципальный тешклатрихъ галас санал агъалийрин арада ихътин мумкинви-лер машъур авунин къвалихъ къиле тухун ла-зим я", - лагъана премьер-министрди.

Госкуллугъирин сад тир порталдай яшайиш патал важибу къуллугъар къачузай агъалийрин къадардикай РД-дин рекъемрин рекъяй виликиди финин министр Юрий Гъамзатова съзъбетна. Адан гафаралди, региона электронный къуллугъар исполнительный властдин 19 органди ва муниципальный 52 тешкилатди тамамарзавай. Алай вахтунда дагъустанвирикай Госкуллугъирин порталдин къумекдалди 89 къуллугъдикай менфят къачуз жезва, абурукай 84 гаф къадар инсанрин яшайиш патал важиблубурук (МСЗУ) акатзава ва гафбуру ишлемишзва.

"Яшайиш патал важибу къуллугърикай электронный къайдадикай гаф агъалийри менфят къачун патал РД-дин зегъметдин ва яшайишдин рекъяй виликиди финин, образовандин ва олимдин, гъакни экономикадин ва мулкар виликиди тухунин министерство-ри идарадин хусуси делилприн системаяр ишлемишзва ва еримлу ийизва.

Алай вахтунда региондин "Государство-дин идаляр рекъемламишун" проектдин вад улчмедикай (показатель) МСЗУ-дин рекъяй 4-дав агакъанава.

"МСЗУ электронный къайдада къачун патал азаяр къизвай агъалийрин къадар алай йис патал 30% яз тайнарнавай, алай вахтунда ам 19 процентдиз барабар я. И делилдив йисан эхирдалди агакъ тавунин хаталувал ава", - лагъана министри.

Гъульгъүнлай Ю.Гъамзатова яшайиш патал важибу къуллугъар электронный къайдада гаф къадар агъалийри ишлемишун патал РД-дин рекъемрин рекъяй виликиди финин министерствоши къиле тухузвай къа-лахдикай лагъана.

Цийи пособие

Чи мухбир

8-ноябрдиз РФ-дин Президент Владимир Путин яшайишдин экономика-дин рекъяй вилики финин месэлайриз та-лукъарнавай совещание къиле тухвана. "Российская газета" изданиди хабар гузайвал, мярекатдин сергъятра аваз улькведин регъберди игътияж авай хизан-риз гудай цийи пособидикай малумарна.

Цийи пособие 2023-йисан 1-январдилай къуватда гъатда ва ам 17 йисан яшдив агакъадалди аялар авай хизанриз гудайвал я. В.Путин фикирдалди, са күнини килиг тавуна, игътияж авай, аялар чехи жезвай хизанриз къумекар гунин жи-гъетдай цийи къурулуш кардик кутада.

РФ-дин зегъметдин ва яшайишдин рекъяй хуънин министр Антон Котякован гафаралди, цийи пособидик юкъван къадарди ваца тахминан 13,9 агъзур манат тешкилда.

Цийи пособие гун патал, санлай къа-чурла, 1,7 триллион манат пул чара ийи-

да. РФ-дин Гъукуматдин Председателдин заместитель Татьяна Голиковади хабар гайвал, пулунин таъватрин чехи пай (1,4 триллиондилай виниз) феде-ральный бюджетдай ахъайда.

РФ-дин финансрин министр Антон Сипуанова къейд авурвал, цийи посо-бие гун патал мукъват тир пуд йисуз бес жедай къван таъватар бюджетдин про-ектдик кутунва.

Совещанидин сергъятра аваз В.Пу-тина къейд авурвал, диде-бубаяр къва-лахал экъечун себеб я абуруз посо-бияр гун акъваз жезва. Гъа ва вахтунда хизандиз къвезвай къазанжидин къадар гъвчиди яз амукъзава. Ада улькведин гъукуматдал ихътин дуьшушшар арадай акуддай рекъер жагъурун тапшур-мишна.

Къейд ийин хъи, къедай йисалай кардик акатзавай пособие гъихътин шартлар фикирда къуна гудатла гъелелиг ма-лум туш. Абур тайнин хъанмазди, чна га-зетдай хабар гуда. Гъелелиг чизвайди цийи пособие игътияж авай ва чле 17 йисан яшдив агакъадалди аялар чехи жезвай хизанриз чара ийида.

Са пай къульгъне хъанва

8-ноябрдиз "Дагестанская правда" га-зетдин редакцияда къиле фейи пресс-конференциядин сергъятра аваз РД-дин здравоохраненидин министр Татьяна Беляевади республикадин СМИ-рин ве-килрин сувалриз жавабар гана.

Мярекатдал веревирд авур асул ме-сэлэяр къильдига къильдиг акудзавай "Модернизация первичного звена здравоохранения" программа-дихъ галаз ала-къалубур тир.

Т.Беляевади хабар гайвал, и программа республикада кардик къадарди къед лагъай я. Министрдин гафаралди, хуърун чада авай здравоохраненидин объект-рин 50 процент къульгъне хъанва. ФАП-рин саки 6 процент кирида къунвай драматара ава. Тъвар къунвай программадин къумекдалди асул гъисабдай хуъера цийи ФАП-ар эцигзава, абур герек тир тадаралди таъминарзава. Мисал яз, алай йисуз программадин сергъятра аваз медицинадин рекъяй къильдиг акудзавай "Модернизация первичного звена здравоохранения" программа-дихъ галаз ала-къалубур тир.

Медицинадин рекъяй къуллугъ авун патал анра герек вири шартлар тешкилна-ва. Гъавиляй анриз къвезвайбурун къадарни са шумуд сеферда артух хъан-ва", - лагъана министри.

Пресс-конференциядал электронный

къайдада дуьшушшайра нубатра акува-

зуниз, диабет, эпилепсия, онкологиядин

азаррик начагъбуруз государстводин пат-

тай пулсудаказ герек раб-дарман чара

авуниз талуку месэлэярни веревирдна.

Т.Беляевади къейд авурвал, ихтилат

гъавурда авай пешекарар герек я. И месэлэяр гъильн патал карханадин бине-дал багъманчивал ва агаририйн тех-нологияр вилик тухудай махсус центр арадал гъиль. ООО-дин директорди пешекарринг чирвилер хажун патал Ур-сатдин къенкъечи вузрихъ галаз ик-раар кутундайвал я. Идалайни гъейри, агаририйн хилен пешекарринг теж-риба мадни хажун патал абур къецеп-тан ульквейризи рекъе твада.

Рикел хкин, Стлал Сулейманан районда авай, Ур-сатда виридалайни екеди яз гъисабзай-вай шумьягъирин багъларин майданар алай йисуз 2 агъзур гектардив къван агакъна гегъенш жеда. 2021-йисав ге-къигайтла, и рекъем къве сеферда гаф хъанва. РД-дин хуърун майшатдин ва суъретдин министерствошин пресс-къуллугъди хабар гузайвал, и хилез пешекарар желбун патал "Полоса" ООО-дин бинедал багъманчивал ва аг-риирийн технологияр вилик тухудай махсус центрани арадал гъидайвал я.

Винидихъ тъвар къур министерство-дин къилин сад лагъай заместитель Шарип Шарипов гафаралди, къенин юкъуз "Полоса" ООО-дин багъларин майданри саки 1,6 агъзур га тешкилзава, зулухъай цадай къелемар фикирда къуна, и рекъем 2,6 агъзур гадив агакъда.

Адан фикирдалди, ихтиян чехи про-ектар къилиз акудун патал хъсандин

депутат Имам Яралиев я.

"Республикадин рекъемрин министерствоши, муниципальный тешклатрихъ галас санал агъалийрин арада ихътин мумкинви-лер машъур авунин къвалихъ къиле тухун ла-зим я", - лагъана премьер-министрди.

"Республикадин рекъемрин министерствоши, муниципальный тешклатрихъ галас санал агъалийрин арада ихътин мумкинви-лер машъур авунин къвалихъ къиле тухун ла-зим я", - лагъана премьер-министрди.

Ви рухваир, Дагъларин улкве!

Нариман ИБРАГИМОВ

Лезги чала вирида малум ибара ава: хъсан кас. Халкъдин арадани тик-рарзай гафар ава: "Ам хъсан касдин пыр я, ам хъсан касдин булах я..." Эхъ, гъя икл инсанри хъсан ксарин сурарал пырер хажзавай, абруу түкүрүрай булахар тъварарихъ язвай, хъсан ксарин крарни, тъварарни, яргъалдикел худайвал, несирилай несирил ага-къардайлал.

Хъсан ксар чи квала, хувера гъамиша хъана. Абурухъ инсандин рүбъдиз нур, экв гудай, къени краиз рехъ ачхад къуват, гъевес жеда. Гъя ихтибинурок, чаз малум тирвал, акат-заявай ксар Ахцегъя райондандын гаф ава.

Ахцегъя райондандын дагълара, ажайб ва гуярчег тъбиатдин къужахда экля хъанвай Чеперин хуэр маштубурун жергейра авайди я. И гъундурувальни азас Цульверин суварри, зегъметчи инсанри - хипехъанри, лежберри, ашукъри, государстводин, культурадин, искусстводин деятели, устадри гъанва. Тъварар къуртла, сияль яргъиди жеда. Хуярнувийри, районэгълийри гуярметлувилелди, хушвилелди рикел хизивай баркаллу инсанрин арада пары къени, регымлиу, мөргъяматлуу кас тир МЕГЪАМЕД-ЭМИНОВ Салигъяни ава.

Ам 1924-йисуз Чеперин хуэр кесиб лежбер Абдурагъманан хизанды дидедиз хъана. Аялдин къисметдиз тазаз-

кил къакъудзавайбур авачир, амма гзаф вахтара лежбердиз, хипехъандиз, малдардиз, итимар, рухваир фронтда авай хизанриз квалаляр гудай затл гъядчир. Гъя ихтибин гъалара жегъилди инсанрин кефи тахадайвал квалахна, налог гуз жедай вахтар тайнариз, мад ва мад сеферда абурун патав хъфиз хъана. Гъя са вахтунда Салигъя Чеперин Карл Марксан тъварунхъ галай колхоздин комсомолдин организациядин секретардин везифаярни тамамарзай.

Райондин къилевайбуру квачерал къезил, зирек, гайи тапшургүр тирвал ва вахтунда къилиз акудзавай жегъил чехи краизин гъазурзай. Вичин квав-

ришбегов Султанагъмеда рикливай гуярметдай. Даниял Закержаеван гафаралди, "Мегъамед-Эминов Салигъя Дагъустанда садавни гекигиз тежер хъти финансист" тир.

Салигъ Абдурагъманович гъар са касдин гъавурда акъадай инсан тир. Адан и терефдикай чепиви агъсакъал Ризаев Агъмеда икл ихтилатнай: "Салигъ халу пара къени, ачух, жумарт рикел авай, гъилелай жемятдиз фу гайи кас тир. Райондин центрадиз хуверерай ва гъакъл райондиз меркездай къvezvay агъалийризни мугъманриз адан хизандин суфрадихъ ацукальдай, са истикан чай хъвадай, ризкыдиз бисмиллагъ ийидай мумкинвал хъана. Дяведин ва дядедилай гуярнуунин четин, каш авай иисара цудралди хуярнувийри, районэгълийриз адан къумек ага-къайдай я.

Ада квалахдин гъар юкъуз, журемба-жууре дердияр аваз, вичин патав къvezvay цудралди инсанар къабулдай. Абурухъ дикъетдивди яб акалдай, кар түкүр тавуна, садни рахкурдадир. Гъилни къадай, меслятни гудай, «за ракъурнавайди я» лагъана, идайрин чехибурун патав кесиб инсанар рекье твадай, герек чар-документ тирвал гъазурзай къумекдай. Хуверериз хъфидай мумкинвал тахъайбур вичин квализ хутаходай, бязи чавара вичин къулугъдин автомашинда ақадарна рахкурдай.

Салигъ халу халис камалэгъли, на-сигъатчи тир. Адан патав, меслят къланз,

Къенивилин сергъятар

маз чулав хал яна. Са йисни тахъанвай Салигъ дахдикай магърум хъана. Им хизан патал еке дерт тиртлани, умъмур давамарна къланзай. Бубадин везифаярни хиве гъятай Гульбазар дидеди, гъиван четинвилер, азбар акъалтнан, аялар кашакай хвена. Дагълара советтин гъукумдин цийи къурулушар кардик кутавай къизгъин, четин вахт тиртлани, балайриз умъмурдин рехъ хядай ва аны уйткемвиледи вилик фидай мумкинвилер арадал гъана.

Инсандин рехъ. Эвел лап шуякъу жигъирдилай башламиш жезвай, ахпа, инсандин алакъунриз, къанажа-гъдиз, намусдиз, камаллувиллиз, къени краиз килигна, шеъредиз элкъуун мумкин тир рехъ. Мадни лагъайла, умъмурдин азб-риз дурум гуз тахъана, инсанвилер ерияр квадарна, жемиятиз акси гъерекатрин гуярнуун гъятна, ктл ятар авай улленриз акътана къялъя жезвай рехъ. Са кар ашкара я, гъар инсанди вичин вичин умъмурдин рехъ хъказава, кутазва ам жемят, халкъ патал менфятулди, хийирлуди хъун аддай вичелай аслуни я.

Салигъ Мегъамед-Эминов гъвечи чавалай вичин жигъир шеъредиз элкъуриз алахъна. И кар аддай алакъни авуна.

Къилел буба аламачир жаванди школада хъсандиз келна. 1938-йисуз ам Дербентдин педучилищедиз, урус чалан муллимар гъазурзайвай цуда-вацран курсариз реке туна. Къве йисни алатнан, Советтин жегъиль улквендай Гитлеран Германияди вегъена, виридалайни инсансуз, инсафсуз, миллионралди инсанар телефон авур дядедик цай кутуна. Адан ялавар, къукъумар дагъларивин ага-къана. И четин вахтунда савадлувилер гурарай са шумуд къарциз хажъ хъанвай гада Ахцегъя райондин финансирин отделдиз налогар къватдай агентвиле къабулна.

Ватандин, партиядин эвер гун садти: Гъаливал, фронт патал зегъмет чуугун, адаа къумек гун. Налогар къултунни регъят кар тушир. Хуверерин саки вичин хизанар кесибар, чипин къиль са бу-бата-къудзавайбур тир. Налогар гункинай

лахни хъсандиз ийизвай адал РОВД-да секретарь-счетоводин везифаярни ихтибарна. Вахт ахтиндиги тир хъи, итимар гульгулувилелди фашистри къеве тунвай Ватан хубз физвай, вичин идайриз пешекар бес жезвачир. Гъавиляй чадал алай савадлу ксар са шумуд квалах авуниз мажбур жезвай. 1945-йисан октябрдилай Мегъамед-Эминова ДАССР-дин финансирин министерстводин контролер-ревизор яз Ахцегъя райондандын квалахна. Ахпа адакай райондин финансирин отделдин участокдин инспектор, са йисалай на-логирин старший инспектор хъана. Къуллугъриз килигайвал, везифаярни, жавабдарвални артух жезвай. Жегъиль итимди усалвал хиве къунач. Вичелай аслу гъар са кар дүзвилелди, къанун-къайдадал къиле тухвана. Кардин гъавурда гъятнавай, финансирин, налогирин меслайри регъятдиз къиль акудиз жезвай чепиви 1951-йисуз Ахцегъя райондин финансирин отделдин заведуючийвиле тайнарна. И жавабдат къуллугъдиз коммунист, лектор, райкомдин член, халкъдин контролдин комитетдин член, са шумуд сеферда райсоветдин депутат хъайи Салигъ Абдурагъмановича вичин умъмурдин 35 йис гана. Са ренхени квачиз райондиз, халкъдиз, Республика-диз къуллугъна.

Лугъун лазим я хъи, чаз умъмурдин тежирбадай акъвазайвал, финансирин галаз алакъалу къуллугърал инсанар гаф иисара квалах аламукизайвайди туш. Гъукуматдин пулар, вичин бубадин киседжан къачузай хъиз, харжда, ахпа къуллугъдикайни азад жеда, дустатъ лугъудай чадизни аватда. Салигъ Абдурагъмановича вичин итижар хвейи, хийирлу карири сагъиб хъайи ва жавабдат къуллугърал гъакъисагъвилелди зегъмет чуугур Мегъамед-Эминов вичин на-муслувилелди, дүзвилелди, райондин абадвал патал зегъмет чуугазайвай пешекар тирди чизвай. Вад лагъайдини, адаа кесибадарин руко-водителрини лап хъсан коммунистдиз, финансистдиз хъиз гуярметзай.

Салигъ Абдурагъмановича вичин хизандал, цукъвер хътина вад рушал да-махдай, къарувалдай. Ада абуруз къилин образование къачудай, общество патал менфятулди пешекарар, намуслувилелди жедай мумкинвал гана.

Государстводин, халкъдин итижар хвейи, хийирлу карири сагъиб хъайи ва жавабдат къуллугърал гъакъисагъвилелди зегъмет чуугур Мегъамед-Эминов вичин гъукуматдин патайни дүзгүн сав-къатар, премияр, шабагъар ага-къана: "Сейливилин лишан" орден, "Гъакъисагъи зегъметдай", "Зегъметдин ветеран" медалар, "Соцсоревнованин гъалибчи", "РСФСР-дин финансирин квалахда хъсанди" знакар, "ДАССР-дин лайхилу экономист" гуярметдин тъвар, ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин, СССР-дин финансирин министерстводин гуярметдин грамота...

С. Мегъамед-Эминова умъмурда лайхилу рехъ хъяна. Ада район, Республика, чи халкъ патал авур менфятулди къар гаф я. Гъавиляй ам къе чидай къван вичин къуллугъдиз рикел хизивай.

Жуярэтлу аскерар

Хийир ЭМИРОВ

Жергедин аскер Замир Агъабалаева чи десантникрин штурмовой батальондин колоннадин хатасувал таъминарун лазим тир. Тайин тир рекъяр фидайла, адаа чинеба чи колонна гузетзайвай миллетбазар акуна. Вичайк хабар тежедайвал, Агъабалаев маса терефдихъдай далу патаз фена ва, лишандиз къачуна, душмандиз акъваз тийиз гульле гана. Душмандир гвай пулеметни, пуд миллетбазни тахъай мисална. Пулеметчирик патай мад къумек ага-къа тавар фашистар къулухъди катна. Вичин вике-гъерекатралди Замир Агъабалаева чи колонна душмандин чинебан гъужумдикай къутармишна.

Кас галачиз цавай лув гудай аппаратдин комплексдин оператор, старший сержант Камран Алибекова душмандин военный техника, командирин пункттар, тупар алай чакъяр, диверсантирин разведчикрин дестеяя жағырунин тапшургүр къилиз акъудавай. Ингье адаа Украина-дин яракылу къуватрин бронетехникадин колонна гъужумдиз гъазур жезвайди акуна. Гъасытда сержантди чи командирин пунктнин колонна алай чакъа ва абур физвай тереф тыйим ятла, гъадакай хабар гана. Чи сад авунвай къушунрин артиллеристрини гежел вегъенач. Душмандин бронетехникадин колоннадиз тупарай цай гана. Нетижада маҳсус вад машин тергна, чи аскерар хейлин чакадиз вишлиди фена.

Чипивай къакъатай чакъяр мад хъкун патал Украина-дин миллетбазри тактикадин дестедикай ибарат тир чи батальонди къунвай сенгеррал гъужумна. Сифтедай чибурун патахъ газа къадарда тупарин гульлеяр ахъайна. Батальон алакъадин жигъетдай старший лейтенант Адамов Мегъамеда таъмина-заявай.

Нубатдин сеферда залл гайила, гульледин къласар къуд патахъ чакъана, радиорелейный станция къайдадикай хкатна, батальон къенепатан ва вине авай командированидихъ галаз алакъадикай маърмум хъана. Гъа са вахтунда станциядин начальник Мегъамед Адамовалин хер хъана. Амма ада вич вичивай квадарнач ва залан хер хъанвай юлдашни саламат терефдихъ ахъкъуда.

Са бубатдин сеферда залл гайила, гульледин къасар къуд патахъ чакъана, радиорелейный станция къайдадикай хкатна, батальон къенепатан ва вине авай командированидихъ галаз алакъадикай маърмум хъана. Гъа са вахтунда станциядин начальник Мегъамед Адамовалин хер хъана. Амма ада вич вичивай квадарнач ва залан хер хъанвай юлдашни саламат терефдихъ ахъкъуда.

Са бубатдин сеферда залл гайила, гульледин къасар къуд патахъ чакъана, радиорелейный станция къайдадикай хкатна, батальон къенепатан ва вине авай командированидихъ галаз алакъадикай маърмум хъана. Гъа са вахтунда станциядин начальник Мегъамед Адамовалин хер хъана. Амма ада вич вичивай квадарнач ва залан хер хъанвай юлдашни саламат терефдихъ ахъкъуда.

Са бубатдин сеферда залл гайила, гульледин къасар къуд патахъ чакъана, радиорелейный станция къайдадикай хкатна, батальон къенепатан ва вине авай командированидихъ галаз алакъадикай маърмум хъана. Гъа са вахтунда станциядин начальник Мегъамед Адамовалин хер хъана. Амма ада вич вичивай квадарнач ва залан хер хъанвай юлдашни саламат терефдихъ ахъкъуда.

Старший лейтенант Мегъамед Адамован жуярэтлу гъерекатар себеб яз, къайдадикай хкатна ви подразделенириз душмандин гъужумар алуудин карда командирин тапшургүр тирвал къилиз акъудиз къумек гана.

Украинадин миллетбазар чин гъиял акътнайвай хуэр вахчун патал гъужумдиз атайла, старший сержант Казбек Алимурадова танкунин экипаждиз реръбервал гузай. Чи мотострелокрин десте акъваз тийиз ахъайзайвай гульлрейрин харцик акатна. И чавуз Алимурадова танк вилик гъална ва душмандин тупарин цай вичел къачуна. Гъа идалди чибуруз хер хъанвай аскерар саламат чакадиз хутаходай мумкинвал гана. Старший сержантдин экипажди душмандин пуд бронемашинни тергна. Нетижада ада душмандин гъужумдиз дүзгүн жаваб гана, чи ротайриз вишлиди фидай шарттар яратмишна.

Младший сержант Камран Къасумова женгер кылы физвай майданда Россиянин Яракылу къуватрин частарин ва командирин пунктариҳа галаз алакъа таъминарун тапшургүр къилиз акъудазай. Нубатдин женгина командирин пунктнин галаз авай алакъа кважана. Яргъалди икл амукъайла, командированидихъ арадал къевезай гъалариз къимет гуз, душмандин терефда разведка тухузвай кас гала-чизиз чишилди фидай шарттар яратмишна.

Месәладин гъавурда хъсандиз акъур Камран Къасумов вичин гъиял квай аскерар галаз алакъа таъминарун тапшургүр къилиз акъудазай. Нубатдин женгина командирин пунктнин галаз авай алакъа кважана. Яргъалди икл амукъайла, командированидихъ арадал къевезай гъалариз къимет гуз, душмандин терефда разведка тухузвай кас гала-чизиз чишилди фидай шарттар яратмишна.

Жедай хасаратвиликайни фикир тавуна, младший сержантди къабулай серенжемри душмандин гъужум авунин къастар чурна ва адаа хейлин зиян-нар гудай мумкинвал арадал гъана.

Веревирдер

Писателдин гаф герекзамач жал?

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин
редактор

Писатель общества вуж я? Чаз чидай делилралди, литературадин тарихдин илимдини субтарздавайвал, яратмишдай гафунин сагыбар сифте нубатда общество ахварикай кудзлавай, михы, эку күватриз рехъ ачухзавай генералар хыз я. Тарихдин вири девирда халисан писателар - чалан сагыбар гъажъвал, савадлавал, азадвал патал, халкъдин ихтиярар хуз, женгерин вири жергеда хъана. Гъавиляй, месела, урус классикада писатели "Вуж тахсирлу я?", "Вуч ийид?", "Тахсир ва жаза", "Дяве ва ислягъвал", "Урсатда вуж хъсандиз яшамиш жезва?", "Бубаярни веледар" хътин эбди месэлайлар фикир желб ийиз хъана. Урус литературадин тарих демократиян ивирад рашид, умъурда тестикъарун патал тухвай женигининди тир.

Гъа тегъерда чи, лезгийрин, литературадин тарихдал вил вегъейтлани, аквада хъи, адап гаф векилрин (Къ. Сайд, Е. Эмин, Р. Али, А. Мирза Али, А. Гъасан ва мсб.) эсерра дуњьядя гъажъвал, азадвал таъминарунин, зайифдан гъиль къунин, дишегълидиз гъурметунин фикирри къетлен чка къунва. "Къуне квезд гъурмет ая тун", минетнай Эмина вичин девирда вирида.

Советрин литература тамамвилледи социализмдин ва коммунизмдин идеалар умъурда тестикъарунихъ, цийи девирдин цийи инсан, миллетчилини гъитетчилини, фашизмдини расизмдин, са жув патал яшамиш жез алахъунин ва маса чуру идеяр (фикирар) ред авунихъ, коммунизм туъкурздавай инсандин мариат арадал гъунинъ элкъурнавай. Гъа девирда писателир из инсанрин руғъдин "инженерар" гъавайда лугъувачир!

Алай аямда писателар гъа гъалда яшамиш жезва? Абурун дережа гъихъинди я? Яб гузватлар писателрин гафуниз? Руғъдин "инженерар" яз амана абур? Суалар мадни гаф я. Амма жавабар?..

А карди къетлен секинсувал кутазва хъи, алай аямда саки вирина ва вири чаларал ктабар къелун, абур къвалера хъун, сада-сада багъишун муддай акъатнава.

Хъзмач ктабар къвалера. Акъзмач абур аялрин, жегъилрин, яшлубурун гъилерани... Яраб ге-рекзамач жал художественный ва гъак маса ктабарни?

Общество ама эхир. Винидихъ лагъянван хътин суаларни тимилтир чка авач. "Вуч ийид?", "Вуж тахсирлу я?", "Бубаярни веледар", "Дявени ислягъвал"... Ибур гилани лап важибу месэлай тушни мегер?

Алай аямда милли чалар хъунин месэла лап муракабди хъанвайди вирибурун гъиссизава. Са лезгийрин ваъ, чун хътин, къадардиз тимил тир вири миллетрин чалар

кважъдай дережадиз атанва. Сад лагъайди, рахазмач а чаларал. Къвед лагъайди, къхизмач а чаларал. Пуд лагъайди, а чалар чиризни къланзамач. Мектебра а чалариз чара ийизвай сятерин къадарни лап тимил я. Генани тимиларзава. А чаларал чапзавай газетарни, журналарни, ктабарни, учебникарни къвердавай тимил жезва. Месела, тъя чи "Лезги газет" са вахтара 22-25 агъзур касди къхизвай. Гила 6-7 агъзурдал аватнава. Мектебра аялрин гъилера, я муаллимривни цийи ктабар, гъатта къульнебурун акъзмач.

Ина гъазурый ученик са гъинята я, яргъал меркезра чандап акъудна хквадалди, программаяр къульне жезва. Герек яз амульзавач акъудай тимил ктабарни...

Им лагъай гаф я хъи, писателар чебни хъзмач. Гуя обществодиз абур герекзамач... Икл я жал?.. Бес чал гъикл хъуда?

Мад сеферда тикрарзва: общество гъялна кълни вири месэлай амазма. Инсан вич тербияламиш акъзмач хъянвани? Жедай каряни?

Ватандин хатасувал таъминарун, душманрикай ам хъун - ибур къульне жедай, кважъдай месэлай яни?

Экономика хкажун, хуэрер хъун, экология сагъламди хъун, тъбиатдин девлетрив къвадирлувиленди эгечун - ибур гъилляй-вилляй вегъез жери крат яни?..

Художественный литературади къарагъарзайвайбур гъа ихтиин месэлай тушни мегер?

Дугъри я, вири къхизвай ксар я Пушкинар, я Чеховар, я Стал Сулейманарни туш. Къеватлу эсерар къхизвай устадар гаф жедайди туш. Амма гъилледи, гъилляй цар гуни (халтура) агъавалзавайла, яни акатай вич хъайитлани, хусуси чапханайри пулдихъ художественный зерер я лугъуз, майдандиз акъудуни халисан устадвилин тъямар квадарзайвай акъзмач. И кардини писателдин тъвар, дережа усаларзава. Пулди гъялзава вири...

Бес икл, я масакла халисан писателдин къвалахъдиз къимет (пул) гудай, яни писатель хъудай шартлар важибу яз амачни?

Тарихдиз вил вегъейтла, а карраиж жезва хъи, гъатта руғъяннири агъавалзиз хъайи юкъуван асирорни мумкинвал чипхъ авай ксари писателдиз (шайрдиз) къимет гайди я. Шагъларкайни, беглеркай, пачагърикай абурун гъалибвилиркай дастанар арадал гъакл атайди туш. Халисан классикрин эсерар къени яшамиш жезва...

Са къиметни чипз тагайтлани, халисан эсерар (шиярар, поэмаяр, гъикаяяр, повестар, романар, драмаяр ва икл мадни) яратмишзавай устадар вири девирра хъайиди я. Гилани авачиз туш. Месела, Е. Эмина, ктабар акудуда лагъана, эсерар къхъиди туш. Амма адан эсерри чаз хайи лезги чал багъишна! Гилани а чал хъуз къумекзава!..

Халисан устадрин ктабри чи чалар асирия хъудай ва мадни девлетлу ийидай мумкинвал гузвачни?

Гъа са вахтунда художественный ктабар образралди (къаматралди), сюжетралди (алакъайралди)

къенвай чи тарих, чун фенвай рехъ ва виллик вуч кватла къалурзавай уламар тушни?

Писателдин къвалахъдиз геректушир вахт, аям мус хъайиди я? Гилани ам герек тушир чка авач эхир! Писателди, вичин вахтни, нервиярни, мумкинвилерни - вири кардик кутуна, гъа къимет тагузвай чавузни яратмишзава, ктабар чандай акъудзава! Амма агакъзмачи абур къелдайбайру? Агакъарзи жезвани? Жуван хархийрихъ акъудзавай 100-200 экземпляр къелдайбайруни жува агакъарзана къланзава. Алакъдани датлана гъавайда (пулсуз) къвалахъдиз?

Аквар гъаларай, дуњьядя санлай ихтиин нетижасуз гъал авайвилляй ЮНЕСКО-ди (1999-йис) гъам милли Чалар, гъам литератураярни, иллаки ширият хуын паталди маҳсус серенжемар къабулунин месэла гъукум гъилевай ксарин виллик эцигна. Амма къабулзавани герек тир къараар ва къануна?

Арадал ххизвани писателринг чип къвалахъдай, чандай акъуднавай ктабрай хъайитлани са гъихътин ятлани гъакъы гунин кар? Ктабрин алишвериш?..

Чина и крат гъелелиг анжак бинесчийрик хиве тунва. Бизнесчидиз вичиз хийир тагузвай шей герекзамачи?

Ктаб къелуни гъилиз михы пул гъизвач. Адан хийир ни гъикл алцумзава?

Ихтиин шартлари художественный ктабар ва абур арадал гъизвайбур рекъидачни? Амукъдани чахъ икл чал, руғъ, марифат?..

Вири интернетда ава лугъузва гила. Вуч? Гъинай къачуна? Эзвездани интернетди ктаб ва я газетни журнал!

Инсанрин къайгъусувал, инсафусувал, фикирин чулаввал, умудрин ичилвал куя арадал гъизвай? Интернетда аялринни жаванрин мефтлерал илит тийизвай чулав ранг, фикир, чуру ният амач. Вучиз? Анжак чарадан зегъметдалди нубатсуз девлетлу хъайибур, дуњьядиз ва намусдиз кур гузвайбур хъун паталди тушни?

Бес государстводи несилин виллик лап чехи ва муракаб месэлай эцигзава эхир? Мурадрикай, "проектрикай" рахазвачин вири?

Гила, Украинада маҳсус серенжем къиле тухузвайла, ватанпересвиллин, игитвиллин, интернационалистлин фикирарни авайди рикел хтанва. Литература авани гъа дережадин? Гузвани писателдиз гъа къуват?

Чахъ жегъиль авторар, яшар 15-25-дал къван агакъзмачайбур ерли тахуунин (абур такунин) себеб вуч я? Писателдин къвалахъдиз къимет тагун тушни?

Чи жегъиль авторрин яшар алай аямда 60-80 ийисаринбур я. Адалай жегъилбур гъатта газетдиз ва я журналидиз къвалахъз къевезвач. Вучиз лагъайтла, къимет гузвач журналистлин къвалахъдиз.

Кважъда ктабар, кважъда чални, руғъни рекъида... Вуч амульзава? Са вахтарилай "савадсузвилхъ" галаз мад цийи женгер кардик куҳтадани? Информациядин майданда вуж гъалиб жеда ихтиин шартлар?!..

Агъали ЗАКИРОВ, пенсияда авай муаллим, Хасавюрт райондин Къурушин хъур

Къед-пуд йис идалай виллик чи газетдиз акъатай К. Ферзалиеван "Мусибатдин агъвалат" мақъаладин игтиди авунвай кар къелзайбур къарсурдайди тушни бес?!(Гзафбурун рикел, а мақъалада ихтилат квевай тиртла, алама жеди).

Удмурт чал авай гъал, адап къисмет гъихътинди ятла ва я жедатла, чаз лугъуз четин я. Амма лезги чалан гележегъ гъихътинди жедатла, халкъди вичелай аслу тир серенжемар къабул тавуртла, чал кважъайтла, халкъ вични кважъдай анамишна кълана.

Алай вахтунда шегъерра яшамиш жезвай лезгийрин аялри-вай (гафбурувай) хайи чалал лазим тир къайдада рахаз тежевайди ашкара я.

Телевидениди ва алай вахтунда агъвалазавай гаджетри акъалтзавай жегъиль несилин умъурда вичин гел твазва. Вири вахтунда пата-къереҳда авай мукъабурухъ галаз хайи чалал къизвай кагъазралди алакъа хъувзай, радиодин передачайрихъ яб акалзавай, школайра хайи чалал драмкружокри къвалахъзавай, гъавиляй аялрин чал гегъенш жезвай.

Амма гила?..

Чал гъар са халкъдиз тъбиатди ганвай багъа ядигар я. Ам пакдиз хвенани кълана. Зи фикирдалди, Дагъустанда, мублагъвилел, гъузелвилел гъалтайла, лезги халкъ яшамиш жезвай ерийриз тай авач. Бес ихтиин гъузел ватандин иссийрин виллик, чалал гъалтайла, гъялиз тежедай месэлайр акъваздани?!

Хайи Чал хъникай

Хайи чалал тирвал гъурмет авуна кълана. Акъатзавай газетар, журналар гъар са хизанди хъвена ва абура чапзавай материалар вирида къелун буржи тирди чир хъана кълана.

И царапин авторди къед-пуд йис идалай виллик "Лезги газетдиз" чехи классра къелзайвай аялриз ва гъакъ лезги грамматикадиз итих ийизвайбуруни машъулат патал халкъдин медин яратмишунрин са бенд, грамматикадин жигъетдай вири патарихъя веревирд авуна, газетдиз вахкун теклифнай. Сада къванни бес вичин фикир лугъучни? Школайра хайи чалан кружокар амачни? Муаллими хъайитлани аялрин фикир вучиз жепбнчтла. Яраб вирибура теклифи кълеве тунай жал!?

Чахъ методикадин рекъя къумекчи пособияр, журналар таҳъуниз килигна, чна хайи газетдин чинар а рекъя ишлемишна кълана. Газетдин редакцияди и кардиз манийвал тийидайдахъ зун инанмиш я. Методика аялриз тарс дуъздаказ гунин илим тирди рикел хъун.

Дагъустандин мукъум (урус чал квачиз) чаларин гъални лезги чаландалай хъсан патахъ тафаватлу туш жеди.

Ачухдиз лугъуз жеда: урус чалан тарсар тухун лезги чалалай регъят я. И кардихъ вичин себебарни авачиз туш. Къилин себеб ва къумекчиар урус чалай икъван чаландалай акъуднавай ва гилани акъудун давам жезвай къумек патал вуч акъудзава?

Зи рикел урус чалай муаллимири чирвилер хкаждай курсар ва абур тухуз хъайи еке тежриба авай пешкарар хквезва. Амма лезги чалан муаллимар патал къвалахъдиз къумек жедай, чирвилер хкаждай курсар хъана лугъудай кас бажъгъат жағыда. Бес чахъ ахътин методистар ва алимар ерли хъаначни? Авачни?

Милли чалар лазим дережада аваз хъун патал, зи фикирдалди, Дагъустандин вири халкъар гъукум гъиле авай ксарин виллик агъадихъ галай теклифар гваз экъечайтла хъсан я:

✓ сифтегъан классра урус чалан тарсарилай гъеरи, амай предметар хайи чалал тухунин мумкинвал арадал хкин;

✓ муаллимири чирвилер хкаждай институтдин милли чаларин кабинетдин къвалахъдиз, ахтармишина, лайхху къимет гун;

✓ милли чаларин муаллимири теориядай ва методикадай чирвилерин ери да дережа гъи гъалда аватла, ахтармишидай серенжемар къвалупин. Муаллимири теклифнавай ахтармишидай къвалахърай къазанмишнавай баллар печатда раиж ийин;

✓ санлай чи Республикадин Педагогикадин илимдинни ахтармишиунрин институт вичин ериди хун чарасуз тирди анамишин.

Са къве гаф лезги чалал тухузвай "Вахтар ва инсанар" передачадикайни.

Гъелбетда, передача тухузвай Владик Батманов, бажарагълу журналист хъиз, вичин хатл авай ширини я. Зи фикирдалди, передача тек са темадиз баҳш авун дуъз туш. А передачайрай чаз лезги халкъдин век

“Лезги” этнонимдин гъакъиндай

(Уруслан тарихчы Владимир Федорович Минорскийди “лезги” этнонимдин гъакъиндаи ганвай баянриз талукъ къейдер)

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ,
тарихчи

(Эвл - 42-44-нумраира)

Этимология

Гила макъалада тіварар къур вири этнорундийн этимологидай рахан. Им гзаф мураскаб месэла я, гъавиляй абурун бинеиринъа къиндан лугузуван фикирар тахминада.

Лег. Лезгийрин арада гъисабазавайвал, и термин “лекъ” (орел) гафунчай арадал атана. Лекар яшамиш хайи чкайар фикирда къуртла (дагъларин къакъан кукушар), “лекъ” гафарин арада са ѿхътиң ятлан алакъа хүн инкариз жедач. Германиядай тир тарихчи И.Гъажимурадова гъисабазавайвал, лезгияр къадим девирра лекъерив чехи гъурметтивди эгечайди фикирда къуртла, “лекъ” гафунчай тотемикадин бине ава. Дугъриданни, ихтиң зендни къабулиз жеда, гъикл лагъайта, лезгийри лекъер пак къушар яз гъисабазавайва абур къинник къада тир. Французрин сиягъатчи Гамбади шагындулазавайвал, и къада гъата XIX асирдани къуватда амай.

“Лезги” этнонимдин гъакъиндаи тайинвал авай са фикир лугуун четин я. Гъавиляй илимдин рекъяй са бинени авачир къур зендер раиж ийида. И дуьшушда Советрин девирдин этнограф В.А.Никонован гафар тикариз жеда: “Гъар са ѿши этнонимдиз этимология шакалачирди яз гъисабизжедай са этноним жағыуриз четиня”.

“Лакъ” терминдих арабрин бине ава са адан дувурихни гъа чала къекъвена кланда. Араб чала и терминдиз ушшар гафарни ава. Мисал яз, “лаказ” (ягъун, гатун, къунтуунин күмекадалы атумарун ва ик мад). Мад са гаф - “лакиз” (мискы). Амма, чи фикирдалди, и гаф маса къайдада арадал атана. Мисал яз, “лекъ” ва “лезги” гафарин күмекадалы. Лезгийрин чилерив агақъадалы арабрис чи мұттығызар халкъарив “лекъ” тівар ван хүн мүмкін тир. Лезгийрин чилерал атала, абуруз лезгийри чиң ганвай тіварциң ванни таҳвана жеч. Нетижада “лекъ” ва “лезги” гафар арабрин мецерал чеб сивяй ақъудунин жигъетдай гъалаттар кваз атана ва гүгүнлай къинира “лакъ” хиз машгүр хана.

* * *

“Лезги” этнонимдин жигъетдай В.Ф.Минорскийдин концепция къенин къөкъуз илимда авай тек сад я. Чна гъисабазавайвал, ам этногиядин метлеб авачир, анжас лингвистикадин са кіалуб я. Минорский, гъакъан хъсан пешекар ятланы, и месәладив умумидаказ эгечина. Лингвистикадиз артух фикир гуналди, ада, гъам этнология, гъамни тарих инкар авуна, виндел алай гиман къачуна, адан би-недаллас вишин концепция арадал гъана.

Чи ахтармишунри къалурайвал, “лезги” (яр) эндөтненим я. Адан этногия малум туш. “Лег//лекъ” терминни эндөтненим я. “Лекъ” гаф гъакъикъадан лекърхъ галаз ала-къалу хүн мүмкін я. Гъа са вахтунда къейдна кланда, “лекъ” лезгийрин чкадин этнонимдикадин сад тир, халкъдин вири паяр санлай “лезги” гафун лишанламишзаяв. “Лакъ”, чна виндиҳих лагъайвал, араб чала арадал атана.

Якъин жезвайвал, “лек-лакъ-лезги” циргъинин терминрин арада гъакъикъадта са алакъаны ава. Са гъи ятланы девирра къве этненим гъа са вахтунда кардик квай: “лекъ” “лезгийрин” са пай тир. Амма са къадар вахтар алатайла, яшайшдин, жемиетдин жигъетдай къиле фейи дегишвилинетижада “лекъ”, чкадин маса этненимар хиз, арадай ақъатна. Амма къунши халкъарин чалара “лекъ” термин чи йикъарани яшамиш жезва...

(Макъала Уруслан илимдин этногиядинин антропологиядин Н.Н.Миклухо-Маклаян тіварунахъ галай институтдин “Вестник антропологии” журналдин алай иисан 3-нумрада чапнава).

Къаюмвилин нетижада

Абад АЗДОВ

1930-1950-йисара чи халкъдин арадай акъатай савадлу ксари (Агъалар Гъажиев, Гъажибет Гъажибетов, Аскар Сарыджа...) милли фольклор ва алата аспирин шаирин эсерар квартл хъувун, абуруз дуьзгуун къимет гун патал еке алахъунар авуна. Абурун гъевеслу квалах себеб яз, чаз Къуычхур Саидакай, Етим Эминакай, Рухун Алидикай, Лезги Агъмедакай ва ма-сабурукай чир хъана.

Къенин юкъузни чи арада милли эдебиятдин майданар гөгөншарунин, алата дөвирин шаирин эсерар квартл хъувунин, абуруз чалаз таржума авунын месәләйрал машгүл ксар ава. Абурукай садни Мурад Саид я. Ада Къуычхур Саидан 255 иисан юбилейдин вилик женгчи шаирдин яхцурдалай виниз шиирар урус чалаз таржума авуна ва ктаб ақъудана.

Идалай гъерий, Мурад Саида Хурургүл ЛУКЬМАНАН “Умумурдин рехъ” ктаб ақъудун патал хейлин зегъмет чуугуна. И йикъара ада, рагъметлу шаирдин рульгиз бахшна, адан “30 иис” поэма къилдин ктаб яз ақъудана.

Лугуун лазим я хъи, Хурургүл Лукъманал чан аламаз адан са ктаб ақъатнай.

Цийи ктабар

Адан чехи пай эсерар дафттара амай. “30 иис” поэмани абурук ақатзава. Чехи эзерда, Дагъустандин автономиядин 30 иис тамам хууниз талукъарнавай поэмада, шаирди, тади къачун тавуна, галай-галайвал тъебиатдин гъалар, инсанрин гъерекатар къалуриз, хууре къиле фейи шадвилин мярекатдикай ихтилатзава.

Автономияди зегъметчийриз, кесиб-синаифдиз, фялейриз багышнавай пишкешар къимет авачирбүр тирди тестикъарзава. Жегъилприз къенин журедин хътин къулайвилер гъамиша авай хиз тир. Ва! Бубайрин умумурар зиллетдик ақъатна.

Позмада азадвилин, тъахълувилин нур,

инсанвилин баҳт ақвадалди вилик хвойи

азбалсуз, истиスマрвилин умумур

кульзекан къаматдалд къалурзава.

“Къве вир”

Дагъустандин халкъдин шаир Ханбиче ХАМЕТОВАДИ, Дагъларин улкведин шиширатдин классик Къуычхур САИДАН мусибатдин къисмет хиялдаваз, “Къве вир” тівар алаз поэма теснифнава. Мурад Саида ам чандай ктаб яз ақъудуник виchin пай кутуна. Ктабдиз урус чалал сифте гаф къхъена, поэмадин тарифдиз лайхху терефрикай раханва. Гъа са вахтунда критики шаирдин виликан яратми-

шунризни вил вегъенва ва абуруз художественный, философиядин жигъетдай виchin къиметар гузва.

Милли чалан мумкинвилерикай ва хусуси бажарагъдикай менфят къачуна, X.Хаметовади зурба шаир Къуычхур Саидан тарихдай малум тир вакъияр, делилар рикел хуунихъ галаз санал келдайдан вилик ашукуйн түккүйль къисметдиз талукъ яз виchin хиялар, веревирдер ачуҳава. Къенин девирни фикирдай ақъудава. Къурагъ дереда, Лезгистанда арифдарар, ашукуар, эфендияр ақъатай чехи хурун къилел атанвай агъур гъалдикайни, рике гъайифдин тіл азаз, кхъенна. А чылар келай гъар са касдин туульта къаяр ақыда.

X.Хаметова агъунва хъи, Къуычхур Саидан, Етим Эминан шириар халкъды эзберзамай къван гъельда чи къвалер, хуверер, ерияр амуъда. Ханарин зулумдиз акси яз къарагъуниз зөвр гайи Къуычхур Саидан рехъ давамардайбур, ашукуйн хуруп чан хидайбур, халкъдин экъу мурадар къилиз ақъудайбур майдандиз ақъатда.

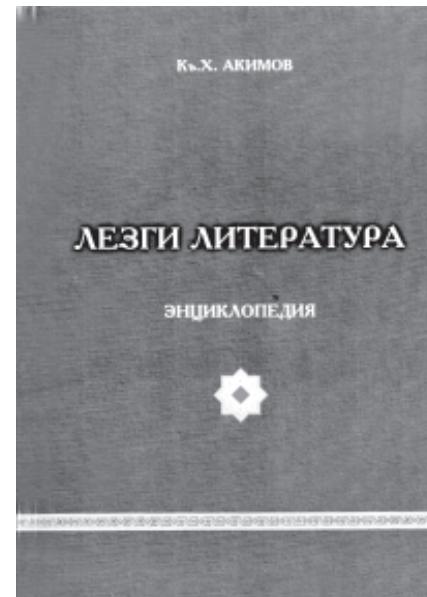
Чаз Саидан тівар алай хуур
Хкаж хъана акурай!
Виждан патал кар алай хуур
Сөгъер хъана хтурдай!
Ийкъан вири члаарилай
Заз сөгъерар багъя я.
Туракъ нурар - ракъинян яр
Са беден, са гъалъя я.
Чи руыгъ хузвай Саидан چар
Чи накъни чи пака я.

Алимдин мад са агалкъун

М.РАМАЗНОВА,
Хожа-Къазмайрин юкъван мектебдин
лезги чалан муаллим

Лезгийрин алай девирдин машгүр гъикъатчи, педагогикадин илимдин кандидат, филологиядин илимдин доктор, профессор, лезги эдебиятдин программадирин, учебницирини хрестоматийрин, илимдин методикадин ктабрин автор, гзаф иисара гъакъисағъвилелди хайи халкъдиз, эдебиятдин къуллугъ ийизвай Гъаким Къурбана чун виchin нубатдин энциклопедия ақъудуналди шадарна.

“Лезги литература” фадлай халкъдин рульдин иғтияжиз жаваб гузай милли ивидиз, рульдин хазинадиз, тербиячидиз элкъиенва. Чи литература виchin энциклопедия - гзаф малуматрикай ибарат чехи ктаб - хууниз лайхху я”, - кхъизва алимди экъел гафуна. Дугъриданни, гъахълу гафар я. Сифте яз ақъатзавай ихтиң энциклопедия чи милли литературада, зи фикирдалди, цийи гаф я.

Хайи халкъдин эдебиятдал, медениятдал, тарихдал рике алай алимди виchin ктаб вири терефрикъай тамамди хъун,

адай келзайвайдал чи литературадин тарихдикай ва алай девирдикай чирвилер гун патал гзаф зегъмет чуугунвайди ақвазва. Энциклопедияда лезги милли литературадикай, адай вишиисарин тарихдикай, илимдикай ва критикадикай, 500-лай гзаф авторрикай, чалан алимрикайни критикрикай, гъакъыкъи чешмейрал бинелу хъана, малуматар ганва.

Ктабда лезги литературадин тарих шартуналди 8 девирдиз пайнава, гъар кылле пъар девирдин векилприкай куруп малуматар, писателрин шишилар, абурун эсэрар, ктабар, яратмишунар ахтармиш алимрин тіварар, критикадин чешмейрал къалурнава. Ктабдин мад са къетъенвилай лугъуз къланзава. Имни алимди четин гафарин манаяр ачуҳарун я, яни энциклопедиядикай неинки алимривай, муаллимиривай, студентривай, келзайвай аялривай, гъакъни литературадал рике алай гъар садавай менфяткъачуз жеда лагъай чал я.

За умуд кутава, Гъаким Къурбана чу-гунвай гзаф иисарин зегъметдиз гъукуматдин дережада азаз лайхху къимет гуда.

“Девирдин аламатар”

Куругълы КІЛЕТВИ

Мукъвара Дагъустандин ктабрин чапхана-да, журналист ва писатель Гъажибала Къазиев “Девирдин аламатар” тівар алай ктаб (160 чиникай ибарат) чапдай ақъатна. Ана гъа и тіварцихъ галаз къязвай гъикъаяр, мезелияр ва шишилар гъатнава. 300 экземплярдин къадарда азакъатнавай ктабдин редактор Дагъустандин халкъдин шаир Арбен Къардаш я.

Гъажибала Къазиев лезги көлчизириз фадлай чизва. 1971-йисалай Хасавюрт райондин Цийи Къурушин 1-нумрадин мектебда лезги чаланни эдебиятдин муаллим яз зегъмет чуугазвай ада хайи чалан месәләйрал виchin фикирар мукъвалив газеттәри журналра чапзава. Ам 2019-йисуз “Мавел” чапханада ақъатай “Гъетер-халкъар Къурушар” ва маса ктабрин автор, хейлин шабагъын сағыб я.

Келзайвайдал иллаки “Кризис”, “Са дуьшуш”, “Крыша”, “Пехърекай - билбиль”, “Экъу хъхъай югъ” ва маса эсери лезет гузва. Ктабдин эхирда пуд ширинни ава.

Чал адептдини, гъвчиче-чехи келчияр гъавурда ақъадайди я. Девирдин аламатар къалурнави халкъунахъ галаз сад хъиз, авторди виchin эсэрра, иллаки диалогра, чи йикъарин чални къалурнава. “Са дуьшуш” гъикаядай са мисал гъин.

“Яда, Мирзе, Ахчагъай хтанвай гадайрин гафарай, гъа Минсқилай хъсан къиметар авай чка авачалда. Особено чи Дагъустандин метягъриз (товарриз), анра бес радиация яни, са вуч ятла хъаналдай. Ша чна гъаниз гъалин чи “шивер”, ноябрдин суварарни мукъва жезва”.

Ибур гъикаядай игитдин рахунар я. Урус гафар авторди къасуҳдай кутунва.

Зи фикирдалди, Гъажибала муаллимин ктаб лезги эдебиятдал рике алайбур патал хъсан савкъат я. Гъелбетда, къиметни келчизириз чипи гуда. Чаз къланзайвайди яратмишунрин рекъе автордихъ мадни еке агалкъунар хъун я.

Ихтибарлувиелди эгечіна қанда

Нариман МАМЕДОВ,
журналист-педагог, РД-дин
культурадин лайхху работник

Жегылдихъ галаз алакъайра кылинди адахъ галаз араяр ва ихтибарлувилини рафтарвилер хүн я.

Күн аялдин кайғыйрин яца жез чалишиш хүхүх (тарсар, маштұлатар, дустар, сейррин чаяр), амма, герек авачир суалар гуз, силис кымри. Күрелди, көві гүзчишликий кыл къақыуд.

Рикел хүхъ, къед-пуд йисан вахтунда жаван патал диде-бубайрилай адан дустарин кесерувал артух жеда. Бейкеф хүнин гереквал авач. Са ти-мил эхи ая, ихтиин гъалар алатда.

Аялдихъ галаз мукъвал-мукъвал рахух ва санал хүхүх. Умуми каратал маштұгул хүнни менфятул я.

Шаксуз, аял қабулун - им күнне аял гүрчеди, ақыллуди яз гысадун вая, ам авайвилля параланда лагъай адахъ галаз чарасуз яз сүзбет хъия.

Жавандин кылдин гъерекатрилай наразивал малумариз жеда, амма аялдилай вичелай тамамдаказ - вая.

Аялдин гъерекатар пислемиши жеда, амма адан гыссер - вая. Камаллу диде-бубайрин таъсирлу (сүльбүрдин) гафар ибур я: "Зун ви гъа-вурда ава. Ваз пис тирди заң аквазва (бейкеф хъанва, хажалат чүгвазва, киче я, вун ажугъуль хъанва ва икмад)".

Күн күн аялдив агат, ам мукъвал-мукъвал къужахламиша.

Күнне анжах аялдив вичин къуватралди тамамариз тежедай крат жуван хивез къачу. Амай крат ада месадалай аслу тушиз кылиз акъудай мумкинвал це.

Аялдиз вичин пис гъерекатрин чуру нетижайар аквадай мумкинвал це. Икі хъайила, ада вичин гъерекатрин патахъай жаваб гуз чир жеда.

Мукъвал-мукъвал аялдин тарифар ая. Тұтынметрилай тарифри гаф хийр гуда.

Жаван маса аялрив гекъигмир. Ида аялдин патахъай анжах ажугъульувал арада гъида.

Аялдин гъалда ва ада вич тухуна садлагыана жевай гъихтин хъайитлани дегишвилер дикъетсуздаказ тамир. Мумкин я, күн аялдиз пешекаррин күмек герек я (духтурдин, психологиян, психиатрдин).

Къайдаяр (сергъятивилер, истемишишунар, къадагъаяр) ғыар са аялдин умьурда хүн лазим я.

Къайдаяр, къадагъаяр къадарсуз гаф хъана виже къеда, чебни диде-бубайри чип-чипхъ галаз меслятнавайбур хъана қанда.

Хъель атанвай, ажугъуль хъанвай вахтунда "тербиядал" маштұлу жемир.

Хъсандақай магърум авуналди,

надинж аялдиз түнбұльгъ авун герек я, амма ада писвал авун герек туш.

Кылпиди ам я хы, аялдиз чир хүн лазим я: вичиз вуч хъайитлани, адавад күн күмек тәлабазис жеда.

Рикел хүхъ: санал эхунин хъсан гыссер - им аялдихъ галаз күн үмур-дин "къизилдин фонд" я!

Жавандихъ галаз гыкі рахада? Гъатта четин гъаларани векъивилиз, намусдик хұкукурунлиз, ажугъувилиз рехъ гана виже къведа. Ийкә са шумудра тиқрарзаявай "заявай вун эхи ийиз жезвач", "вұна зи чан ақъуда", "захъ къуватар амач", "зұн вакай икрагъ хъанва" гафар лугъуникай хийр авач. Гъатта ибурулайни векы гафарикай чун рахада. Асантдаказ лагъайта, аялдиз ихтиин гафарин ван хъведа.

Кардин арада, ада күн гаф важдылуп карилий масанихъ алуձава лагъана, аялдихъ галаз векъидаказ рахамир. Масадахъ галаз рахун ақъвазариз жезвачта, аялдивай багъышла-мишун тәлаба, амма гүтъүнлай адахъ галаз чарасуз яз сүзбет хъия.

Эгер, гыч тахъайта, са шумуд де-кыкъада маса кардал маштұгул же-дай мумкинвал аватла, жуван кайғұ-яр вахтунанди тұна, аял саймиша. Күй ада күн патай вичиз гүзвай дикъет ва итиж гысс авурай.

Рахазтай вахтунда гылер юзурун, мимика, рахунрин тегъер (ван) важдылуп я. Аялди абуруз гафарилай артух фирик гуда. Наразивал, тұнтывал, сабурсувал къалурна виже къведа.

Рахазтай вахтунда аял гъевесла-миша, квезд ада лугъувай вири гафар итижлу ва важиблу тирди къалура.

Жуван аялдиз гыкі тівар патал гүйретмевал ва масадан дердийри-кай хабар хүн къалурмир. Лап күрү вахтунда ада квелай чешне къа-чуз башламишда ва күн масадав егечизавай тегъер сифте нұбатда күн дүшүшшанди давамарда.

Векъидаказ рахамир ва здебсуз гафар лугъумир. Акса дүшүшшанди күн сесет күн аялди къада.

Чара инсанрикай писдаказ ва гүйр-метсуздаказ рахамир. Эгер күнне и карда күн аялдиз чешне къалурайта, ада лап мукъвал вахтара квезд талукъ язни ихтиин гафар лугъудайди гүзет ая.

Маса инсанрикай зедеблудаказ егеч. Им күн патал мергъяматлувилини ва инсанвилини хъсан тарс я.

Жуван аял алай чқадал са нивай ятлани бағышамишун тәлабазис киче жемир. И вахтунда күнне са заттни квадарзавач, акса я, аялдин патахъ гүйр-мет къазанмишава.

Гъатта квезд эсиллагы қланзавачирлани, рикли ачухвал, хүш къилихар къалура. Гъа ихтиин ерияр жуван аял-дикни күтур. Рикел хүхъ, инсанрикъ галаз жува-жув тухунин тегъер - им гъар садан гъакыкъи къамат къалур-заявай гүзгүз.

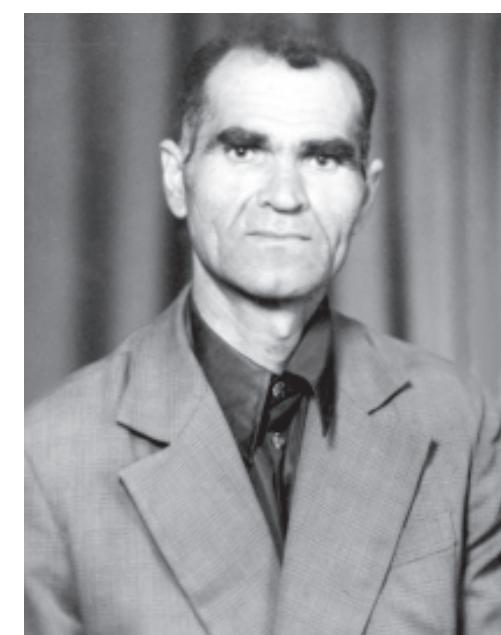
Къагъиман ИБРАГЫМОВ

И ийкъара зал фадлай чизвай, вичин ерибине Стала Сулейманан райондин Зугъраба-хұрья тир тежрибалу муаллим, зеъметдин ветеран, мұтманперес, яшар хъянватлани, вич күбандиз гыссавай хуш къилихрин инсан **Ағымендхан МИРЗЕБАЛАЕВ** гъалтна. Малум хайивал, кайвани рагъметдиз фейила, ам хүр-яй Белиждиз хтана, чөхи гаддин ківале яшамиш жезва.

Ағымендхан 1933-йисуз Къасумхұрьун райондин Зугъраба-хұрье дидедиз хъана. 1941-йисуз армиядін жергейрэз зөверай адан даҳ Зейнал Мирзебалаев Гуржистандын Застефан шегъердиз ақъатнай ва ада Азербайжандын нафтадан мяденар күн патал къевзвай фашистрихъ галаз күле фейи къизғын женгера иштиракнай. 1942-йисуз ам, женинин са десте юлдашарни галаз, Чита шегъерда авай Забайкальедин 36-армиядін кураматдин күшун-риз ракъурзава. А вахтунда чи летчири Китайдыз Япониядихъ галаз тухузай дяведа күмек гүзвай.

Япониядін чапхунчийри шегъердин патарив гвай военный частрал бомбаяр вегынин нетижада Зейнал Мирзебалаев залан хирер хъана. Ам 1943-йисуз госпиталдай хүр-руз рекье хтунай. Дявидин инвалидди хүр-рун Леваневскийдін тұваруның галай колхоздин председателівіне, парторгвіліе, складдин, малариннап лапагрин фермайринг заведующий-виле ва маса къуллугърал ківалахнай.

Зейнал Мирзебалаев папас са хва - Ағымендхан хъана. Аялдин пуд варз хъайила, диде кечмиш хъана. 1940-йисуз ам сифтегъан шко-

"Коммунист" газетдиз ва лезги радиодиз макъалаяр кхызы, вичин алақунар къалурана. А вахтунда вич къабулей, вичи кхъей макъалайриз газетда чка гайи ва вичи рұбын күтүр газетдин редактор Зейдуллар Мегтиев, редактордин заместителівіне ківалахай Эмирхан Селимханов, радиодин редактор Абдуллағы Насруллаев, қараңын отдепдин редактор Алайдин Гъамидов ва масабур Ағымендхан Зейналовича чими гыссерлди рикел хизва.

Кыллин образование къачунин къаст эцигнавай, чирвилеріхъ къаних Ағымендхан мұаллим 1970-йисуз, ківаладивай къерек тахъана, Дағыстандин пединститутдин география-

Хъсанвилихъ умуд аваз

ладиз физва. 1944-йисуз 4-класс акылтларна, келун давамрун патал ам хуруувай саки 6 километрдин ярга авай Шихидхұрьун ирид 55-йисан школадиз физва.

- А девирда метерлер къван живер къвадай, - рикел хизва Ағымендхана. - Къваларив гвайди мичи тamar тир. Чун, кичени тахъана, шкодадиз фидай. Живер лагъайта, мартдин ваңран эхирдалди амукъдай. Пара четин тир вирида. Итимар вири фронтда авай. Чилел зеъметтің چұг-вазвайбур вири дишигълияр тир. 5-класда келзайт зал Шихидхұрьун Зугъраба-хұрьуз газетар, қараңағайзаявай почтальонвилин ве-зиғайр ихтибарнавай. Хуруувнийриз завай күмек жезва лугъуз, за дамаҳазавай.

Пуд 1947-йисуз почтальонвиле ківалахна, 7-клас хъсандин акылтларна. Келунра ва зеъметда аквадай хытн алақунар авай, общененный умудыра активидаказ иштирак-заявай ам, 14-йис тамам хъайила, комсомолдин жергейрэз къабулзала. Ахпа ам хуруун комсомолдин тешкилдін секретарвиле хъязава. Уллу-Гъетягърин школада 10-класс агал-күнралди күтаянга, ам Дағыстандин пединститутдин математикадин факультетдиз гъа-хъна. Къве курс акылтларайла, хизандын четин гъалариз кипигна, ам келун гадаруниз мажбур жезва. Са 1954-йисуз Бүйнекскдин педучилищедик экечина. Училищедин директордін къве 1957-йисуз вузда келнавай Ағымендхан Зейналович пуд лагъай курсуниз къабулна. Ина күд ауцра келай жегеңдиз Саветрин Армиядін жергейрэз зөвер-заяв. Пуд 1962-йисуз ада сифте Севастополда, Феодосияда, ахпа Архангельська гъульерин военный флотда күллугъуна. Старшинадин чин авай ам Коммунистрик партиядын жергейрэз къабулзала. Архангельскда күллугъуни ииз, ада къве 1966-йисуз нянин партийный школадан келна. 1957-йисан декабрдилай ада Дербентдин педучилищеда келун давамарзана. Са 1962-йисуз ада сифте хуруун колхоздин, ахпа школадин партийный тешкилдін секретарвиле къвалахна.

■ Квез күнне школада ківалахай ийсарин ва алай вахтунин образованидин къурулушда кыле физвай дегишилдерин арада гъых-тина тафават аваз аквазва? - хабар къуна за.

- Тафават екеди я: Советтин девирда гъу-куматди мұаллимдин зеъметтің күметтің гүзвай, ада жемятдин арада еке гъу-мет, мұаллимдин диде-бубайрин арада хуш рафтарвал авай. Аялрап, мұаллимди хыз, диде-бубадини гүзчиwalzavай. Алай девирда лагъайта, мұаллимдиз я кутугай мажиб гүзвач, сад-вад квачиз, диде-бубайрин аялрин келун-рикай хабарни авай. Аялрин гъильерани ктабрилай гаф телефонар ава. Образованидин къурулушни яшаш-явшаш гүнгүнай акъатзала.

■ Куль фикирдады, школайра ЕГЭ-яртуналди аялрин чирвилер хаждай мүмкіннелер хъанани? - ЕГЭ вахкүз къазуруни амай предметар чехи классра гүн, абур чирун гъылган кардиз элкүль-нава. Икі хъунин себеб мажбури тир къве предмет, хъяналай предметтілай гъеири, мұкыльбүр чир тавортаны, аялдиз гаф лугъудай, түнбұльдай кас тахъун я. Адани ківалин кайвани Ламунат Насрулаевнади 7 велед чешнелу тербия гана чехи авуна. Саки вирида кыллин образование ава. Чехи гада Девлетхана Белиждин 3-нұмрадин СОШ-да мұаллимвиле, Мурадханы Темирхана къанун-къайды худай органра ківалахна. Гила пенсияда ава. Эмирхана карчи яз, Мартина са военный заводдин пешекар яз зеъмет чүгвазва. Рушарихъ - Умриятахъни Асмиратахъ чипин түкківей хизанар ава. Ағымендхан Зейналович 22-жылдин ва 38-жылдин бахтлу буба я.

Ківалада агалкүнрал хъайи тежрибалу муаллим хыз, Ағымендхан Зейналович хүре, районда гъу-мет, авторитет авай чехи хизандын кылни я. Адани ківалин кайвани Ламунат Насрулаевнади 7 велед чешнелу тербия гана чехи авуна. Саки вирида кыллин образование ава. Чехи гада Девлетхана Белиждин 3-нұмрадин СОШ-да мұаллимвиле, Мурадханы Темирхана къанун-къайды худай органра ківалахна. Гила пенсияда ава. Эмирхана карчи яз, Мартина са военный заводдин пешекар яз зеъмет чүгвазва. Рушарихъ - Умриятахъни Асмиратахъ чипин түкківей хизанар ава. Ағымендхан Зейналович 22 жылдин ва 38-жылдин бахтлу буба я.

Украинада кылле физвай маҳсус серенжемеда къалурнавай викегъилерай РФ-дин Игитдин тIварцлиз лайхлу хъанвай чи къегъал ватанэгъли, чепни Энвер НАБИЕВАКAI газетдиз са шумуд макъала ақъатна.

Мукъвара редакциядие Хив райондин Фиригърин хуруну мектебда лезги чалан марсар гузвой муаллим Абдул Ашурагъаевалай Энвер Набиеван ишитвилиз бахшинавай "Гъунар ва гъундурур" тIвар алай поэма ақъакынава. Газет кIезгавайбуруз чна аның са Чук теклифзана. Поэма тамамдиз "Лезги газетдин" сайтдай кIелиз жеседа.

Культуралдин ва литературадин отдел

Гъунар ва гъундурур (Поэмадай Чук)

Абдул АШУРАГЪАЕВ

* * *

Сифте десте гъяխна ульткем Донбассдиз, Чи бубайрин къилавула са гапур хъиз. Писни хъсан чара ийз эгечина, Гъар камуна риклек халкыни сабур гъиз.

Кузы лагъайтла, сабур риклин даях я, Четин чавуз атана, къуын кутазвай. Дамах я ам, залпанд я ам балкандин, Гъар са кардал тъяхълудаказ раҳазвай.

Гъана авай дагъларин хва Энверни, Буйругъ вилик эцигнавай фидалди. Хүн лазим тир Чернобылдин патав гвай Днепрдин мұғъз, чи къуват къведалди.

Игит хци буржи къилиз ақъудна, Хъаначтани ам регъятди, асанти, Мукъаитвал авуна хъиз къевелай Ийир жуыре гъар сеферда десантди.

Мад ташшургүр гана адаа Җийи тир: Иванков-Бородянка къун тадиз. Энверани, геж тавуна, ғылиника Къулай гъар са чакни хуш тир риклиз.

Ваҳт атайла, башламишна ягъунар, Бородянка шегъер къуна Энвера. Яхъцурни ғұлда нацист ва пуд БМП Гел галачиз чиле тұна Энвера.

Ахпа ада еримишна виликди, Киев-Житомирдин къуна хъиз шегъере. Березовка хурууъ ағакъай чавуз Гъалт хъана абурал нацистин десте.

Хъана гъа инални ягъунар пара, Тахванвай гилалди икіл къисмет-къадар. Энверан взводди гысснавай тади, Аунатланы абуру душманар тармар.

Гъа и арада ағакъна мадни са хабар: Яракъдин, сұрыседин колонна михъиз Гъалкъада гъатнавай душмандин пехъи. Башламишна Энвер хъилекди ифиз.

Медкүллугъедин капитан тир Сластин, Хер хъана, са къадар вич хъанвай зайиф. Гъавилляй адавай тухуз жезвач женг. Набиев ақъвазнан чулагуз гъакълай.

Ағакъна тадиз Набиев, къегъал хва, Күмекдиз вичин БМП, танкар гваз. Ақъвазнан легъзени ам фикир ийиз, Эгечина душман тергиз ақваз-акваз.

Дүз къуд сятда давам хъана ягъунар, Динсузарни тергна михъиз тамамдиз. Командирни секин хъана са къадар, Кар атайла вичин халис уламдиз.

Хер хъанвайбур сағъар хъийиз ракъурна, Амма взвод ақуынч гъакъл сеқиндиз. Вад юғ хъана а сенгер хұз взводди, Кылини къуват ағакъадалди әркендиз.

Буйругъ: Николаевка хурууъ патав Чи аскеррал алаа вилер киснавай Шумуд десте. Разведкадин хабар тир Душмандин рехъ гъеле фадлай гысснавай.

Пуд БМП ва ругуд танк гваз фейи Набиева абурукай гъуыр авуна. Ахпа ада вичин къуват, тади кваз, Березовка хұр галайвал чулага.

Командный пункт нацистин и хуревай, Лазим тир ам геж тавуна күкварун, Гъалибилик чипин умуд кутунвай Яракъни кваз дүньядилай тармарун.

Набиева разведкаяр тухвана, Командиррихъ галаз план тұтынурна. Пуд юғни лыч хъанач и кар тамамис, Чипхъ ағайр бандероврин эхирна.

Икі мисалар гысад жеда мад ва мад, Чипкай чил шадвиллди раҳадай. Инсанарни хъана Энвер - дагъвидин Игитвилин гъавурдан акъадай.

Малумарна ам улькедин Игит яз, Къисметдини адан пакам яр гана. Президентди къул чулага, Энвераз "Россиядин Игит" лагъай тIвар гана.

Баркалла ваз, къегъал тир хва, Чепиви! Дағылар экү хъанва къе мад вижеваз Батальонар, ротаяри физ жеда, Азадиз халкъ, вун хътинбур къивелав.

* * *

Вун, къагъриман, сағыб хъана намусдин, Дестек хъана Донбассдин гъар инсандин. Таъсиб хвена вуна чехи Ватандин, Вафалувал риклек алаа хъсандин.

Ракъ хъиз мягъкем хъана вун гъар камуна, Гъакъл вердишар авуна на вирибу. Викегъвални, ульткемвални, къудратни Хъана вазни Сад Аллагъди гайибу.

Аслан хътин викегъ хъана вун, еке Къурхулувал, я кичевал аваҷи, Макъсадлу яз гъахъна чехи умурдиз, Масадан гаф, масадал вил алачи.

Чеперин сув, битмиш бағылар ери тир, Эренлардин михъиз гыссни гана ваз. Ватандикай гележегдин фикирдай Лап дерин тир къанажағыни хъана ваз.

Ви бажарагъ къабулнава вирида, Халкъ паталди хаж хъайи къизгъинди. Азадвилин чимивал гысс ийизвай Вун гъахъзана донбассвидин зигъинди.

Душман вуна къена къати савашда, Инсанвилин рангар вичел алачи. А алчаҳрин, аял, къузыуд чир тахъай, На лугъуди, дүньядихъ вил галачи.

Днепр ваң ваз Самур хъиз клан хъана, Душмандин гъил, адан буйргүр алачи. Мягъкем сенгер тұтынурна на гъанани, Мажбур хъана, гилалди гъич аваҷи.

Ақладарна душман, зулун пешер хъиз Чанда тақыт, чина бензе алачи. Кульяя хъанвай ви танкарин хурук ам, Зулумра тур халкъдин капаш алачи.

Халкъдин патай къазанмишна гъурмет на, Ви дидеди храда киф, зар кутаз, Халкъдин мани языва ви багъири, Ватандашри, бендиник ви тIвар кутаз.

На ви погон хвена, намус, ягъ хътин, Чи пайдадин гъалибишин лепе къван. Гысснава за зи рикл хаж хъанвайди Душмандивай къахъуднавай тепе къван.

Гъазур я халкъ, асланар хъиз, картар хъиз, Гъазур я халкъ душмандай пад ақъудиз. Ви шередиз гъахъзана къе ағъзурар, Юғ-къандавай гъалибвал чав агууди.

Баркалла ваз, чи хва Энвер Набиев! На тариҳдин майдандин рак ахъяна. Гыч са шакни алачи, чаз чир хъана Гъунарлувал жедайди вун авайна.

Шарвилдин неве я вун гъакъикъат, Тикрарна на пагъливандин уламар. Рей гуз тунин карда вуна душмандив Тешпигъ я ваз чи бубайрин аламар.

"Хөхинив ваг, ракы тапарив какурна..."

Бажиханум ИСАЕВА яшар тарихдин сур члаварив агақъазай Эчлехүрье 1940-йисуз дидедиз хъана. Эчлехүрдай Асеф Мегъман, Лезги Нямет, Бажиханум Исаева хътин шаирар, Камал Абдуллаев, Эшреф Баламетов, Тарикъули Эмирасланов хътин алимар, Регъбер Незуров, Сархан Шансон, Фаик Къардашов хътин манидара, Режеблияр хътин пагъливанар, чи сеили этнограф тир Абир Эчлехви ақъатнава.

Бажиханум Исаева, Асеф Мегъмана лагъай "Эчлехүрлын консерваторияда", лайпайриз, махариз, къисайриз яб гуз демериз, мелериз физ, манийрин авазрал гъвел-гъвел, чибчиб, чехи хъана. Эчлехүрдай лув гана, Магадандиз къван рехъ атана, чилелай са чехи чарх яна, алай чавуз Сумгаитда яшамиш жезва. И дүньяны къван авай талдив, хъвердив, къатунрив ақлай умуръ кылле тухузтай и камаллу дишегъилиди 82 лагъай үйес реке тунва. Лезги эдебиятдин "Марвар" къватлалдиз Бақуда адан 80 үйисан юбилей кылле тухуз кланзавай, амма коронавирусди аман ганач.

Бажиханум Исаевадин риклиз такур затл амач. Адаз шаирдин тал ава. А талди хайи чалал ргазвай са лезги дидедин руындарикай гъезел хъиз, шишир хъиз, гаф хъиз күрс хъана, келзавайдан руындарид салам гузва. Къелемдикай "Кефердикай ихтилат", "Зи гъед", "Хва кланзава Ватандиз", "Мұғындын тарыгъ", "Дамаха, къелем" тIварар алай ткабар хкатнавай, гафунин дүньяда вичин гаф, мас, келдайдай авай, иервал хъиз, атири галай ширидин күнчүл арадал гъанвай, са улькедин писателрин къватларларин аваҷи, гъуырметдин са тварин аваҷи Бажиханум Исаевадин хура хайи элдин фольклордив ақланвай, лезги чалал къару са рикл ава. Гзафбур хъиз, зунни адан ақлай дүньядал ашукъ я.

Халкъдиз, чалаз, дүньядиз са шумуд сейли шаир бахшнавай хуерьер чи чилерал тимил алач. Миграгъар, Эчлехүр, Манкъулидхуър, Ахщегъ, Стлур, Стлар, Хурургъ, Къууршар ва масабур. Гаф чқадал атайла, лугъун герек я. Гъилин туплар бес тежер къван шаирар ақъатнавай и хуерьера, эл санал агатна, шириатдин межлисар хъజезматла? Ахщегъа, Хурургъа, Манкъулидхуъре за ихтиин мәрекетра иштиракнай.

"Марвар" къватлалди са шумуд хурулын ткабханайра шириатдин межлисар тешкилнай. Гүлгүнлай түгъвалид чи рехъ къевна. Эчлехүрье "Бажиханум ширидин юғъ" тIвар алас межлис акун зи рикл мурад я. Са Эчлехүрье ватъ, чи гъар са хуерье лезги шириатдин мәрекетар хъанайта, пары хъсан жедай. Гила чна Бажиханум Исаевадин са шумуд ширил санал келна, лезет къачун. Адан 82-дакайи 100 хурай!

Эйваз ГУЛАЛИЙРИН, КЦIар райондин Чипир хуър

Пелез курум гъекъ ақъудна, Стларларикай мержан хъана.

Вилик шеъре рехъ ақъудна,

Заз гульпушан макан хъана.

Дере тирвал чкана ван,

Зи умудар жаван хъана.

Хизан авай къвал хузы жуван,

Шаирдин руын къақын хъана.

Бажиханум ИСАЕВА

Звал къачуна ивиди

Зун ширидин цүз аватай йикъалай, Хур ифена, звал къачуна ивиди. Худ кутуна илгъамдик гъа йикъалай, Лезги чал хъиз, къастар хъана къевиди. Къватлана къачер, Къуллад пелел* ақуына, За хиялар лацу чарчел илиғана. Аялвилер вири къулухъ амукъна, Дүньяд чинай жуван дүньяна гъилинина. Яракъ къуна экъечай туш майдандал, Хехинив ватъ, ракы чаларив какурна. Иблисар хъиз татайбурун имандал Пелен юқывал гаф къирма хъиз алкүрна. Ял къачуна тIебатдин гъавадкай, Умуръ гъалдай тIем кутуна зи чандик. Киче тежес амп авур гъар туладкай, Лезги хуры умуръ гъална хъсандин. Зи къанивал лап гъульер къван дерин я, Элдин чалал къизизва за манияр. Дидедин чал дидед нек къван ширин я, Алахъзана зи хурудин синияр.

* Къуллад пел - Эчлехүрье пел

Тавар гваз ша

Зал илифа, шаирар, мад, Къведайла, хуш хабар гваз ша. Зи зарул рикл хъхурай шад, Илъям лугъур Тавар гваз ша. Са булахдал межлис кутан, Пак ятарал хъен аватрай. Гъар камунал чи гелер тан, Чал къанибур чав агатрай. Алатларни часпар мұкъвел, Чи риклерал часпар тахъуй. Кусунуқай тахъурай гъвел, Чи тахсирап чаз пар тахъуй. Герек түш чаз "начальникар", Азгадакас къельведа чун. Клан хайила, жуваш шеда, Клан хайила, хъуреда чун.

Къакъан хъана

Чаравилин тал хурамаз, Зун бахтуни мугъман хъана. Вугана зав къелем, кагъаз, Гыссерин чал лукъман хъана. Жұва-жуваз лирли ягъиз, Мецикай зи Чагъан хъана. Фикирди кыл гатағ-гатағ, Рикл са къеви гъулдан хъана. Зун къекъиен къекъверг хъиз, А кар риклиз тақлан хъана. Зун элкъиена фарфалаг хъиз, Рикл ашкъид түрфандан хъана.

Гъикъван анихъ лагъайтани, дидедкай рикл тIар жедай туш, Эхиратдиз фидайлани, ашкъи риклиз

пар жедай туш.

Хандаки дегъне, чархар керкил бинедаллай хизандин муг,

Залзалири галтадайтлан, цвена лагъай тIар

тIар жедай туш.

Зи чаларив рахунрив за чалал гъида къайи

къванер,

Зенд

Гъялиз тахъанвай месэла

Малум делилри тестикъараза-
вал, республикадин умуми об-
разованидин тешкилатор чирвилер
къачузвойбур ктабралди бес къа-
дарда таъминарунин месэла гъя-
лиз тежедайбурукай сад хъанва.
Садазни сир туш, пулсуздаказ
мектебрай тамамдиз ктабар агакъ
тийизвайвилляй диде-бубайрик къа-
лабуух акатзава.

Рикел хжин, "Россиядин Феде-
рацияда образованидин гъакъин-
дай" къанундин 35-статьядан асас-
лу яз, ФГОС-дин сергъятра аваз
чирвилер къачун патал ученикар
ктабралди пулсуздаказ таъмина-
зава.

Ктабар бес тахъунин патахъай
жемиятдин патай наразивилер ар-
тух жезвайдакай РД-дин Кыл Сер-
гей Меликовани малумарнава. Гъа-
вилляй октябрдин эхирра РД-дин
Халъкдин Собранидин Председа-
тель Заур Аскендерован реъбер-
вилек кваз республикадин мектеб-
ра келзвайбур ктабралди, посо-
бийралди таъминарунин месэлэ-
дай совещание къиле фена. Анал

РД-дин образованидин илимдин
министр Я.Бучаева къейдна хъи,
2022-2023 лагъай келүнин йисуз
мектебар ктабралди, пособийрал-
ди таъминилин дережа 67 процент
я. Министрдин фикирдалди, ктаб-
рин къиметар багъа хъанвайвилляй,
келзвайбурун къадар ва цийиз
ахъязавай мектебар йис-сандавай
артух жезвайвилляй икъван чавалди
тайинаравай пулунин таъватар
бес жезвач. Гъавилляй ктабриз та-
къатар чара авунин тегъер дегишар-
на кланзава.

Гъакъикъатдан, цийиз ахъяз-
авай мектебар иллаки милли чла-
ларинни эдебияттин ктабрин па-
тахъай көвера гъятзава. Мисал яз,
цийиз акъудзавай хайи члаларин
ктабрин тираж мектебриз пайзава
(тамамдиз таъминариз жезвачтла-
ни), сад-къве йис алатаила, цийиз
кардик акатзавай мектебриз ихтиян
ктабар ерли агакъязава. И фикир
чаз чизвай мектебра хайи члалан
ктабар тахъунин гъакъыкъи делил-
ри ва министрдин гафарини тести-
къарзана. Бес вучиз виликамаз се-

ренжемар къабулзавач? Хайи чла-
ларин ктабар гъиле авачир ученик-
риз тарсар гун менфятыс жезвай-
дакай чаз муаллимрини наразиви-
лелди къизва. Цийиз Къурушин
мектебда лезги чалан тарсар гуз-
вай Гъажи муаллимди къейд авур-
вал, ученик ктаб гвачиз мектебдиз
фин "маргъухъан вехъ ягъиз дер-
гес гвачиз" фейи мисал жезва.
"Гъар келдай цийиз йис алуъкъдай
ийкъар мукъва жердавай мектебра
къвалахзавай лезги чаланни лите-
ратурадин муаллимри фикирзава:
яраб са шумуд йис идалай вилик
хиве къур ктабар цинин йисуз
къванни акъатдатла? Муаллимди
вуч авурай, вирти тарсара, муал-
лимди лугъуз, аялри къхиз, гъиль-
ван хурай, бес муаллимди тапшу-
ругъар гъинай гурай?" - къхена ада
вичин макъалада.

Аквазвайвал, мектебар патал
ктабар къадардилай са тайин про-
цент артухни азлакъудна кланзава.
Ихтият патал хульдайбур. Гележег,
пакадин юрь фикирда къун тавурла,
гъар са кардин судур писди жеда.

Къу ихтиярар

Игътияж фикирда къадач

РФ-дин Гъукуматдин Председатель Михаил Ми-
шустина акъуднавай къаардад асаслу яз, тамам ту-
шир мобилизациядин сергъятра аваз военный къул-
лугъдал эвер ганвай ватандашрин хизанриз яшайиш-
дин рекъяй къумекар гудайла, абурун игътияжлувал
фикирда къадач.

Гъа икъл, игътияж авай хизанрив яшайишдин рекъяй
талукъ къумекар гъа виликан саягъда агакъда. Госу-
дарстводин къумек гъар хизанэгълидал регионда тай-
наравай яшамиш хъунин агъа къанин къадардин таъ-
тар гъалт тийизвай хизанриз талукъ я.

Ихтият къумекин ихтиян серенжемрикай физва:
✓ къвачел залан хъайи эзвел къилера учетда
акъвазнавай дишевълийрин пособие;

- ✓ 3-7 ва 8-17 яшара авай аялриз гъар ваца-
гузевай пулунин таъватар;
- ✓ сад ва я къвед лагъай аял хъунихъ ва я
веледвиле къабулунихъ галаз алакъалу таъватар;
- ✓ яшайишдин икърар.

БТИ-дай справка

Яшамиш жедай хусият ава ва я авач лагъай
справка къланзатла, квевай ам МФЦ-дин идарадай къа-
чуз жеда.

Тъвар къунвай справка са тайин къезилвилер хъун
ва я яшамиш жедай къвалер къачунин нубатда акъвазун
патал государстводин жуъреба-жуъре организ фейи-
ла, герек жезва.

Регистрация авунвай чкадилай аслу тушиз, БТИ-
дай гузевай справка къачун патал арза газа МФЦ-дин
гъар гъи идарадиз фейитла жезва. МФЦ-дин фидайла,
живав ихтиян документар хъана къланда:

- ✓ паспорт;
- ✓ эгер ватандашдин патахъай адан векил
фейитла, адав доверенность хъун чарасуз я;
- ✓ эгер справка диде-бубайри ва я тамам яш-
рихъ агакъ тавунвай аял веледвиле къабулнавай-
буру истемишиз хъайитла, хайивилин ва я веледви-
ле къабулнавайвилин шагъадатнама.

Справка гунин къуллугъ 5 йикъан муддатда къилиз
акъудзава. Диде-бубайриз ва я 14 йисал къван яшара
авай аялриз и справка гунин къимет 500 манат я.

Аялрин бахчадин нубат

Аял бахчада тайнарун патал диде-бубайри вили-
камаз къайгъу чуугун герек я. Яшамиш жезвай къвалин
патаавай яргъа тушир аялрин бахчада тайнарун патал
нубатда акъвазна къланзава. И кар агъалийривай МФЦ-
дин идарайра къилиз акъудиз жезва. Диде-бубайри
арза вугун ва ихтиян документар къалурун герек я:

- ✓ диде-бубайдикай садан паспорт;
- ✓ аял хайивилин гъакъиндай шагъадатнама;
- ✓ хизан къезилвилер (льгота) талукъди я ла-
гъана тестикъаразавай документ (аваз хъайитла).

Мад а кар фикирда къун чарасуз я хъи, эгер диде-
бубайрихъ яшамиш жезвай чкада прописка авачтла,
гъана яшамиш жезва лагъай справка къалурна кълан-
зава.

Квез чидани?

Либериядикай итижлу делилар

• Либерия Республика Рагъакъидай патал Афри-
када ава. Улькведин меркез Монровия я.

• Либериядин умуми майдан 111369 квадратный
километрдикай ибарат я. Ана 4 миллионни зуралай
виниз инсанар яшамиш жезва.

- Улькведа инглис чал къилинди я.

- "Либерия" гафунихъ "азадвиллин чил" мана ава.

- 1847-йисуз масанрай къуч хъана атайдуру Ли-
берия тъвар алай государство тешкилна. Либериядин
аслу туширвал сифте нубатда тестикъарай улькве
Россия я - и кар 1850-йисуз къиле фена.

- Международный Робертсфилд аэропорт мер-
кездивай 60 километрдин яргъа ава.

- Либерияда авай ракъун рекъер (умуми яргы-
вал - 515 километр) къецепатан тешкилатори ракъун
руду тухун патал тъкулърнава.

- Либериядин экономика 1980-йисуз къиле фейи
гражданский дяведин нетижада зайиф хъана ва къе-
нин юкъузни ам тамамдиз пайгардик ахкатнава.

- Къиметлу металлралди девлетлут улькве ятла-
ни, Либерияда абур худна чара ульквейриз маса гуз-
вач. Пешекарри къейдзавайвал, чкадин агъалийри ке-
сибивлий экъечдай мумкинвилай менфяты къачузвач.

- Либериядин шегъерринг базаррай кларасдикай
ва я гъайванрин кларабдикайни хамуникай тъкулърнав-
ай итижлу ядигарар маса къачуз жеда.

- Либериядин мулкарда авай тропикрин тамара
къиметлу жинсерин тарап ава. Сапо тъвар алай милли
парк надир ва ламуди я. Къеж квай мулк тирвилляй и
паркунин чехи паюнник инсандин къвач хълунвач.

- И улькведа филер, лекъенар, жуъреба-жуъре
миргер, куъруу бегемотар, чулав гамишар, япар еке
вакълар ва хейлини маса гъайванар ава.

- Африкада Либерия кесибивилин жигъетдай
3-чкадал алай улькве я.

Улькведа ва дульньяды

Махсус серенжемдикай

8-ноябрдиз РФ-дин об-
ронадин министерстводи
малумарай делилралди,
максус серенжем къиле ту-
хунин эгечайдалай инихъ
Россиядин Яракълу Къуват-
ри Украинадин 331 самолет
ва 170 вертолет, зенитный
ракетайрин 387 комплекс,
пилот галачиз лув гудай
2458 аппарат, 6421 танк ва
дыведин маса машинар,
РСЗО-дин 884 машин, артиллериядин ва маса 3562 яракъ,
во-
енный максус 7109 автомашин тергна.

Жемятдихъ галаз веревирдда

РФ-дин Президент Владимир Путин къвалахдин рекъяй Твер-
дин областдиз фейи вахтунда хиве къурвал, ада россиявий-
рихъ галаз мобилизациядин сергъятра аваз военный къуллугъ-
дал эвер ганвайбуруз къумекар гунин месэла веревирдда. Ида-
кай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Твердин областдин къил И.Руденяди военный къуллугъдал
эвер ганвайбуруз гузай таъватрийин Президентдин ихтилат-
на. В.Путина и месэлайриз къетлен фикир гузва.
"Фикирар чир хъун патал зунни инсанрихъ галаз гурууш-
мий жеда, и жигъетдай ихтилатарда", - лагъана улькведенин регъ-
берди.

Президентди тестикъарайвал, тамам тушир мобилизациядин
сергъятра аваз эвер гайбуруз 80 агъзур кас военный максус
серенжем къиле физвай зонада ава. Абурузай 50 агъзур
касади женгинин гъерекатра иштиракзава.

Есириди ихтилатна

Яшайишдин къуруулушриз цай гун патал Киевдин гъукумдар-
ри Россиядин пуд региондиз диверсантар гадарун фикирдиз
къачунвай. "Новости" РИА-ди раижнавайвал, идакай есиривиле
къунвай Украинадин яракълу къушунрин къуллугъчи П.Ткачука
ихтилатна.

Чи улькведенин аскерри къунвай украинви есиридин гафарал-
ди, ихтилат Курскдин, Брянскдин ва Белгороддин областрий
физва.

"Макъсад Украинадин мулкарин мукъув гвай чкайриз Росси-
ядин яржар алай военный техника газа гъахъун тир", - тестикъар-
на есириди.

Ада алава хъувурвал, Украинадин аскерриз Донбассда еке
зиянр жезва.

Сирлу СМС

РФ-дин къецепатан разведкадин къуллугъдин директор С.На-
рышкина малумарнавайвал, Британиядин виликан премьер-ми-
нистр Л.Трасса США-дин госсекретарь Э.Блинкеназ ракъурай
"вирин къилиз акъудна" гафар авай СМС-дин Россиядин гъукум-
дарииз ам "Северный поток" хъитъинарунз талукъди я лагъана
фикирдай себебар ава. Идакай "Российская газета" телеграм-
каналди хабар гузва.

Римлуюр нарази я

И икъара Италиядин меркезда "Меслят хъунин рахунриз -
эхъ, яракъар ракъурунис - ваъ!" лишандик кваз агъзурралди агъ-
лийрин иштираквал авай серенжем къиле фена. Идакай "Рос-
сийская газета" телеграм-каналди хабар гузва.

Къейдзавайвал, Римдин агъалияя Украинадин яракъар ракъу-
рунис къевелай акси я. Наразивал малумарзайбуруун серен-
жемда 100 агъзур къван касар иштиракна. Гъа ихтиян серенже-
мар Италиядин 100-лай газа маса шегъеррани тешкилна.

Къумек гун давамарзава

США-дин конгрессди Украинадин къумек гунин кар давама-
рунлай разивал къалурнава. "Новости" РИА-ди хабар гузай-
вал, идакай президентдин милли хатасувзилин рекъяй меслят-
чи Д.Салливана ихтилатна.

Ада къейдна хъ

ЖУЛЬЯ, 18-ноябрь

РГВК

- 07:00, 08.30, 12.30** Время новостей Дагестана
07:20, 14.55 Передача на аварском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Обзор газет 12+
08:20 Мультифильм 0+
08:55 X/f «Раненые камни» 3 с. 16+
10:10 «Дагестан без коррупции» 12+
10:40 «Культурный код» 0+
11:05 «Не факт» 40 с. 12+
11:30 «Молодежный дрифт»
12:00 «Психологическая азбука» 12+
12:55 Т/c «Гроздья винограда» 20 с. 12+
14:00 «Удивительные горы»
14:15 Мультифильм 0+
14:30, 16.30 Время новостей Дагестана
15:35 «Круглый стол» 12+
16:15 «За скобками» 12+

- 16:55** «Ляльки причин поехать в... 10 с. 12+
17:05 «Дагестан без коррупции» 12+
17:40 Д/f «Разговор с Тереком» 0+
18:25 «Арт-клуб» 0+
18:45 Передача на кумыкском языке 12+
19:30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
20:00, 23.00, 01.00 Время новостей Махачкалы
20:20 «Подробности» 12+
21:00 Проект «Поколение»
21:30 «Мир вашему дому»
21:55 «Время спорта» 12+
22:30 «Любальная сеть» 16+
00:00 Д/f «Такие, как и мы» 1 с. 12+
01:15 Передача на кумыкском языке «Халкъ ва заман» 12+
01:50 «Подробности» 12+
02:20 «Мир вашему дому» 12+
01:50 X/f «Держи меня за руку» (16+).
02:20 «Информационный канал» (16+).

ПЕРВЫЙ

- 05.00** «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
09.55 «Жить здорово!» (16+).
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.40 «Человек и закон». (16+).
19.45 Телегра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время».
21.45 «Фантастика». (12+).
23.50 Д/f «Софии Лорен. Несравненная». (16+).
00.50 Т/c «Судьба на выбор». (16+).
01.50 «Подробности» 12+
02:20 «Информационный канал». (16+).

РОССИЯ 1

- 09:00** Канал национального вещания «Шалбуздаг». На лезгинском языке
14:30 Местное время. Вести Дагестан
21:15 Местное время Вести Дагестан
05.00 Утро России.
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.30 Музыкальное грандиозное шоу «Дуэты». (12+).
23.45 «Улыбка на ночь». (16+).
00.50 X/f «Держи меня за руку». (16+).
01.50 X/f «Держи меня за руку». (16+).

НТВ

- 04.55** Т/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
14:30 Местное время. Будущее за настоящим.
09.25 «Следствие вели...».
10.00 «Сегодня».
10.35 «Следствие вели...».
11.00 ДедСад.
12.00 Неизлечимого все меньше. (12+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.45 «ДНК». (16+).
17.55 «Жди меня». (12+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/c «Спецбат». (16+).
22.00 Т/c «Скорая помощь».
00.00 Своя правда. (16+).
01.45 Захар Прилепин. «Уроки русского». (12+).
02.10 «Квартирный вопрос».
03.05 Т/c «Зверобой». (16+).

ДОМАШНИЙ

- 06.30** «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.25 «Давай разведемся!» (16+).
09.20 «Тест на отцовство».
11.30 Д/f «Понять. Простить». (16+).
12.30 Д/f «Порча». (16+).
13.00 Д/f «Знахарка». (16+).
13.35 Д/f «Верну любимого». (16+).
14.10 Мелодрама «Прозрение». (16+).
18.45 «Про здоровье». (16+).
19.00 Мелодрама «Найди меня, счастье». (16+).
22.55 Д/f «Порча». (16+).
00.00 Д/f «Знахарка». (16+).
00.30 Д/f «Верну любимого». (16+).
05.55 Д/f «Понять. Простить». (16+).
20.10 X/f «Таежный детектив». Тайна Черного болота». (12+).
22.00 В центре событий». (16+).
01.45 Т/c «Восток-Запад».
02.35 «Тест на отцовство».
04.15 «Давай разведемся!»
05.05 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

- 06.00** «Настроение». (12+).
08.10 Д/c. (12+).
08.50 X/f «Кочевница». (16+).
11.30 «События».
12.40 X/f «Судьба по книге перемен». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 X/f «Судьба по книге перемен». (12+).
11.55 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.20 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.40 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
22.00 «Здоровствуйте, товарищи!» (16+).
23.00 «Приют комедиантов». (12+).
00.40 X/f «Туз». (12+).
02.10 X/f «Большая любовь». (12+).
01.20 X/f «Поезд вне расписания». (12+).

ЗВЕЗДА

- 05.00** Д/f «Гомбожаб Цыбиков. Паломник особых назначений». (16+).
6.10 X/f «Стрела Робин Гуда»
08.05 Д/c «Память». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 «Специальный репортаж». (16+).
09.55 X/f «Сувенир для прокурора». (16+).
11.55 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.20 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.40 Т/c «Мины в фарватере». (12+).
22.00 «Здоровствуйте, товарищи!» (16+).
23.00 X/f «Женя, Женечка и Катюша». (12+).
01.20 X/f «Поезд вне расписания». (12+).

КИШ, 19-ноябрь

РГВК

- 07:00, 08.30** Время новостей Дагестана
07:20, 14.55 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультифильм 0+
08:50 X/f «Простая история» 0+
10:30 «Дагестан без коррупции» 12+
11:00 «Мир вашему дому»
11:30 «Мой малыш» в прямом эфире
12:00 «Время есть» 0+
12:30 Мавид лакского народа 12+
14:25 «Подробности» 12+
15:35 «Время спорта» 12+
16:05 «Арт-клуб» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 X/f «Разные песни по-любому-2» 12+
18:35 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/f «У Древнего Кастия» 0+

- 18:45** Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
19:55 «Точка зрения» 12+
20:10 «Мастер спорта» 12+
20:35 «Полный газ» 0+
20:45 «Культурный код» 0+
21:10 «Дагестан туристический» 0+
21:30 «Лялька спросит» 0+
22:30 Время новостей Дагестана
00:30 «Точка зрения» 12+
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 «Мой малыш» 12+
02:10 «Дагестан туристический» 0+
02:55 «Точка зрения» 12+
03:10 X/f «Три тополя на Плющихе» 12+
04:00 Время новостей Дагестана
05:05 «Точка зрения» 12+
06:10 X/f «Три тополя на Плющихе» 12+
07:00 X/f «Зеленая карта»
08:00 «Мароманы» (12+).
09:15 X/f «Великие династии». Голицыны. (12+).
09:45 X/f «Мой малыш» 12+
10:15 X/f «Маршал советского кино» (12+).
10:45 X/f «Лялька спросит» 12+
11:00 X/f «Лялька спросит» 12+
11:30 X/f «Лялька спросит» 12+
12:00 X/f «Лялька спросит» 12+
12:30 X/f «Лялька спросит» 12+
13:00 X/f «Лялька спросит» 12+
13:30 X/f «Лялька спросит» 12+
14:00 X/f «Лялька спросит» 12+
14:30 X/f «Лялька спросит» 12+
15:00 X/f «Лялька спросит» 12+
15:30 X/f «Лялька спросит» 12+
16:00 X/f «Лялька спросит» 12+
16:30 X/f «Лялька спросит» 12+
17:00 X/f «Лялька спросит» 12+
17:30 X/f «Лялька спросит» 12+
18:00 X/f «Лялька спросит» 12+
18:30 X/f «Лялька спросит» 12+
19:00 X/f «Лялька спросит» 12+
19:30 X/f «Лялька спросит» 12+
20:00 X/f «Лялька спросит» 12+
20:30 X/f «Лялька спросит» 12+
21:00 X/f «Лялька спросит» 12+
21:30 X/f «Лялька спросит» 12+
22:00 X/f «Лялька спросит» 12+
22:30 X/f «Лялька спросит» 12+
23:00 X/f «Лялька спросит» 12+
00:00 X/f «Лялька спросит» 12+
01:00 X/f «Лялька спросит» 12+
02:00 X/f «Лялька спросит» 12+
03:00 X/f «Лялька спросит» 12+
04:00 X/f «Лялька спросит» 12+
05:00 X/f «Лялька спросит» 12+
06:00 X/f «Лялька спросит» 12+
07:00 X/f «Лялька спросит» 12+
08:00 X/f «Лялька спросит» 12+
09:00 X/f «Лялька спросит» 12+
10:00 X/f «Лялька спросит» 12+
11:00 X/f «Лялька спросит» 12+
12:00 X/f «Лялька спросит» 12+
13:00 X/f «Лялька спросит» 12+
14:00 X/f «Лялька спросит» 12+
15:00 X/f «Лялька спросит» 12+
16:00 X/f «Лялька спросит» 12+
17:00 X/f «Лялька спросит» 12+
18:00 X/f «Лялька спросит» 12+
19:00 X/f «Лялька спросит» 12+
20:00 X/f «Лялька спросит» 12+
21:00 X/f «Лялька спросит» 12+
22:00 X/f «Лялька спросит» 12+
23:00 X/f «Лялька спросит» 12+
00:00 X/f «Лялька спросит» 12+
01:00 X/f «Лялька спросит» 12+
02:00 X/f «Лялька спросит» 12+
03:00 X/f «Лялька спросит» 12+
04:00 X/f «Лялька спросит» 12+
05:00 X/f «Лялька спросит» 12+
06:00 X/f «Лялька спросит» 12+
07:00 X/f «Лялька спросит» 12+
08:00 X/f «Лялька спросит» 12+
09:00 X/f «Лялька спросит» 12+
10:00 X/f «Лялька спросит» 12+
11:00 X/f «Лялька спросит» 12+
12:00 X/f «Лялька спросит» 12+
13:00 X/f «Лялька спросит» 12+
14:00 X/f «Лялька спросит» 12+
15:00 X/f «Лялька спросит» 12+
16:00 X/f «Лялька спросит» 12+
17:00 X/f «Лялька спросит» 12+
18:00 X/f «Лялька спросит» 12+
19:00 X/f «Лялька спросит» 12+
20:00 X/f «Лялька спросит» 12+
21:00 X/f «Лялька спросит» 12+
22:00 X/f «Лялька спросит» 12+
23:00 X/f «Лялька спросит» 12+
00:00 X/f «Лялька спросит» 12+
01:00 X/f «Лялька спросит» 12+
02:00 X/f «Лялька спросит» 12+
03:00 X/f «Лялька спросит» 12+
04:00</b

Дин

Эмир ва къадагъа

Гъасамудин СЕФИБЕГОВ,
Даркүшрин хурун мискинда
худбайр келзавайди

Аллагъди Къуръанда лагъанва (3-сурा, 102-аят, мана): “Эй иман гъянвай-бур! Киче хурух көз Аллагъдихъял ла-зим тир кичевшиледи ва гъич рекъимир күн (масакла сакланы), анжак мусурманар яз күн (рекъидайвал ая) (мусурманар тушиз рекъимир)“.

Жегъеннемдикай инсанар хүн патал Аллагъди ракъурнавай зурба дин мусурманар патал авайни-авачир тек са къанун я. И динда вуч ая лагъанватла, жезмай къван гъям ийиз ва вуч къадагъа авунватла, гъадай жезмай къван яръя жез алахъна къанда.

Аллагъди Ислам дин эхиримжиди яз ракъурнава. Адаз инсанар патал вуч хийир ва вуч зиян ятла чизва. Са шакни алачиз, Ислам динда тестикъарнавай вири къанунар, къайдаря Аллагъди Вичин Камалданди тайинарнавайди я. Эгер са мусурманди динда къалурнавай къайдайрикай лап тъмилбурул амал ийиз, гзафбур куулухъ тазватла, яни абуран амалзаватла, ахтиндаз тамамдиз мусурмандин умумур къиле тухузвай кас лугъуз жедач. Аллагъди, инсанитдиз дин ракъурнади, мусурманар къве дунъядан бахтул хүн патал вири шартлар яратмишнава инсанри Ислам дин къабулун патал Къямат Ийкъалди регымдин ракъларни ачунаха. Дин къабулиз къан хайи гъар са касдиз Аллагъди рехъ ачууда. Чаз вирида малум тир ихътиг гафар ава: “Аллагъди рикл ачух тавунмаз, дин къабулиз жедач“. И гафарин гъавурда гъикл акуна къанда? Эгер са касдиз дин къабулиз къан хайитла, Аллагъди адаз рехъ агалдач, адаз рикл дин паталди ачууда. Вучиз лагъайта, Аллагъдиз гъар са кас патал хъсанвал хъсанвал хъсанавайди я. Ислам диндилай зурба вуч хъсанвал ава къван?!?

Чи динда зурба са шартла ава: хъсан къалахар авуниз эвер гун ва пис къалахар къадагъа авун. И шартла мусурманрин диндин чехи дестекрикай я. Чал къведалди авай динрани и кар чехи тир дестекрикай тир. И дестек гъар са пайгъамбардивни гвай ва ам абуру инсанрални агақарна. Ислам динда къилиз акъудун патал эмир ганвай гъар са кар хийир я. Аллагъ нарази тир ва Пайгъамбарди (Аллагъдин салам ва салават хъуй вичиз) чаз ийимир лагъанвай гъар са кар зиян я. Аллагъдилай гъейри, мад гъич садавайн вуч - хийир, вуч зиян ятла къалуриз жедач. Аллагъди хийирлу шейиниз хийир я, пис шейиниз зиян я лагъанва. Им датлана амульдай, дегиш тежедай къанун я. Гъатта инсанри гъикъан зияндиз хийир лугъуз хайитлани, ам зиян яз амульда ва гъикъан хийирлу шейиниз зиян я лугъуз хайитлани, ам хийир яз амульда. Ахътин душушуар жезва, мусурманри, Къуръандални суннадал аласлу яз, са шей хийир авайди я лагъайла, диндин алимар туширбүр и кар инкариз, ам зиян авай кар я лугъуз тестикъариз алахъзва. Амма са къадар вахтар аллатайла, ахтармишнан къиле тухвайла, абуруз чеб - батгул, дин гъахъ тирди делилри субутзва.

Маса касдиз хъсан къалахар авуниз ва пис кардивай яръя хурун эвер гун гъар са мусурмандин хиве авай буржи я. Аллагъди Къуръанда лагъанва (3-сурা, 104-аят, мана): “Ва къуй (эй мусурман) күр арада хъурай са жемят (десте) “хъсан(дүз)кар” авуниз эмиразвай ва “пис (нагъакъан, айб алай) кар” авун къадагъа ийизвай. Ва ахътинбур - гъабур я агалкъунар жедайбур”.

Са гъадисда Пайгъамбарди (Аллагъдин салам ва салават хъуй вичиз) лагъанва (мана): “Эгер көз чуруу къалахар акуртла, ам гъешивди акъвазара, и кар эээр жезвачтла, ам мецевди акъвазара, эгер гъа икни жезвачтла, ам риклай къванни акъвазара (яни а пис кар авунихъ галаз риклай рази жемир). Им имандин лап гъеччи дережа (пудлагъай жууре) я”.

Диндин месэлэлайриз талукъ сувалар пайда хайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз къыхъ.

(Къатлама)

Гъиливиди акъвазардай крарикай раҳитла, и месэла жууреба-жууре душушурилай аслу я. И къалахар са ва я са шумуд касдилай алакъдай вахтни ава, алакъ тийидай вахтни. Имни абурухъ къуват, мумкинвал ва маса шартлар хунилай ва тахъунлай аслу я. Са бязи душушура пис крат акъвазарун талукъ тир касарин хиве ава, мисал яз, гъакимрин, жавабдар къулгүччийрин ва кесер авай, гъукум гвай маса касарин.

Винидихъ гъанвай гъадисдай акъвазивал, чуруу къалахар акувазарун, адан виллик пад къун гъар са мусурмандин хиве авай буржи я. Чун пис кар я гъиливиди, я мецивди акъвазариз чалишши хъана къанда. Амма и жууреира акъвазардай мумкинвал авачтла, гъич тахъйтла, риклай къванни чна чи наразивал къалурна къанда. Пайгъамбарди лагъанва къван, чуруу къалахар акурла, са касди риклай вичин наразивал къалурун. Им имандин лап гъвеччи дережа я, яни тъакъ ийизвай касдиз са тимил къванни иман ава лагъай чал я. Амма чуруу къалахар акурла, эгер риклайч са затни юзазвачтла, са кус къванни а кар адаз тақлан жезвачтла, ахтиндиз иман гъильтиндигъ хуруй?! Гъинава адан иман?! И гъадис чавай чи имандин дережа алцумдай улчме яз къаз жеда. Аллагъди, Къуръанда мусурманрин лишанрикай рахадайла, абуру (яни мусурманар) хъсан къалахар ая, чуруу къалахар ийимир лугъузвайбор яз къалурна. Гъа и кар мусурманвилин шартларикай авунва. Аллагъди Къуръанда лагъанва (3-сурा, 110-аят, мана): “Күн (эй Мугъаммад пайгъамбардин уммет) виридалайни хъсан уммет хъана (жемят я) инсанар патал акъуднавай: күне дүз (хъсан) кар авуниз эмиразва ва пис (нагъакъан, айб алай) кар авун къадагъа ийизва ва (күн) Аллагъдихъ агъунва”. И аятдай акъвазивал, мусурманар виридалайни хъсан уммет я, вучиз лагъайтла, абуру хъсан къалахар ая, чуруу къалахар ийимир лугъузва ва и кардади инсанриз еке хийир гузва.

Маса аятда Аллагъди лагъанва (9-сурा, 71-аят, мана): “Амма мүммин итимар ва мүммин дишегълияр - абуру сад-садаз күмекчияр да дустар я. Абуру дүз (хъсан) кар эмиразва ва пис (нагъакъан) кар къадагъа ийизва, калп къилиз акъудзава, за кат гузва ва Аллагъдиз Адан расулдиз мұттығъвалзава. Абуру Аллагъди (дүгъриданни) регым ийид (азабдикай күттармишна Женнетдиз ракъурда). Гъакъыкъатда, Аллагъ Къудратлуди, гзаф Камаллуди я!“. (И аятда “мүммин итимарни дишегълияр сад-садаз юлдашар я” гафарин гъавурда дүз акъун лазим я. Алими баян гузтайвал, мүммин итимар чеб чипиз дустар я ва мүммин дишегълиярни чеб чипиз дустар я). Мусурманриз гъикъван гзаф хъсан лишанар хас ятла акъвазва чаз и аятдай. Хъсан лишанрин, хесетрин эвел жергеда дүз (хъсан) кар эмирун ва пис (нагъакъан) кар къадагъа авун ава.

И къалахарин гъавурда акурла, иман авай гъар са касди сувабар къазанмишун патал яни къайдада вичивай хъсан къалахар авуниз ва пис къалахар тавуниз эвер гуз жедатла, гъадакай фикирна къанда. Эгер мусурманри и кар тавуртла, абурун эхир къиль хъсанди жедач, вучиз лагъайтла, Пайгъамбарди (Аллагъдин салам ва салават хъуй вичиз) лугъузва (мана): “Күнне хъсан къалахар авуниз эвер гун ва пис къалахар къадагъа авун акъвазарайтла, Аллагъди күр къышел къелай фейлбүр (писбүр) эцигда ва күр арада авай виридалайни хъсан-диз дин къышел тухузвайбүрүн дүйнәрни, мүмкин я, Аллагъди къабул тавун“. Тирмизиди агақарнавай маса гъадисда Пайгъамбарди (Аллагъдин салам ва салават хъуй вичиз), къин къуна, лагъанва (мана): “Эгер күнне хъсан къалахар авуниз эвер гун ва пис къалахар къадагъа авун акъвазарайтла, Аллагъди күр къышел къайда дүйнәшшар ракъурда хын, күнне гъихътиң дүйнәр тавуртлани, күннә дүйнәшшар жууреяр вилик тухун тир.

Спорт

Комидин чемпионар

САМБО

Къагъриман ИБРАГЫМОВ

5-ноябрдиз Коми Республикадун Воркута шегъерда женгинин самбодай чемпионат къиле фена. Ана женгинин спортдин самбодай вердишвилер къачузвай саки 200 спортсменди иштиракна.

Чемпионатдин иштиракчийрин арада Ухта шегъерда кардик квай “Чемпион” тъвар алай клубда тренер Ислам Абдулгъаниеван гъилик самбодал машгъул жезвай чи къуд ватанэльни авай. Абуруйкар Ислам АБДУЛГЪАНИЕВА (Белих поселок), Мелик АБДУЛЛАЕВА (Уржуба), Фарид МУС-

ЛИМОВА (Гъепцегъяр) чин заланвилин категорийрай инанишилелди къенкъевичи чаяра къуна. Ахцегъай тир Артур ГъАСАНОВ лагъайтла, 2-чкадиз лайиху хъана.

Бине Белиждай тир, фадлай Ухта шегъерда яшамиш жезвай Ислам Абдулгъаниев гъилералди кукунай къачузвай. Спортсменри Коми Республикада къиле физвай акъажунра датлана иштиракзава, къенкъевичи чаяр къазва.

“Чемпион” клуб кардик кваз къве ийис я. Ана 80-дав агакъна жегъилри женгинин самбодай ва гъилералди кукунай вердишвилер къачузвай. Спортсменри Коми Республикада къиле физвай акъажунра датлана иштиракзава, къенкъевичи чаяр къазва.

Алай ийисуз Ислам Абдулгъаниевара Parma Fights тешкилдати MMA-дай къиле тухудай турнирда пешекарвилин женгина иштиракун патал гъазурвилер аквазва. Чи Мурад Исламахъ ва “Чемпион” клубда спортал машгъул жезвай чи вири ватанэльнирихъ агалкъунар хъун я.

Тренердиз мубаракна

Стлал Сулейманан райондин къил Сайд Темирханова РФ-дин лайиху тренер Тельман Къурбановаз адан гъилик

спортал машгъул жезвай жегъилри мукъвара республикадин дережада аваз самбодай къиле фейи акъажунра къазанмишнавай гъалибвилер мубаракна.

Муниципалитетдин администрациядун пресс-къулгүлгиди хабар гузайвал, акъажунриз Т.Къурбанова гъазурай Стлал Сулейманан райондин командади, къазанмишай медалрин къадардал гъалтала, турнирда 1-чка къуна.

Гъалиб хъайи командадиз РД-дин образованидин ва илимдин министерстводин патай кубокни 1-дережадин диплом гана.

“Ярудагъ-2022”

Алатай гъафтеда Доктукзапара районда туризмдин спортдин “Ярудагъ-2022” лишандик кваз фестиwal къиле фена. Гъар ийисуз Европада виридалайни къакъанда авай Къуршунин хуруе тешкилзавай и миракатдиз Урусатдин жураба-жууре регионрай дагъдин туризмдада рикл алай 50 спортсмен атанвай.

“Лезги газетдиз” РД-дин туризмдин ва халъкъдин художественный сеняткарвилерин министерстводин пресс-къулгүлгиди хабар гайвал, фестиwalдин асуул макъсадрикай сад. Дағъларин улкведа туризмдин спортдин ва экстремальный журабеяр вилик тухун тир.

Миракатдин иштиракчийрин арада акъ-

жунар са шумуд номинациядай къиле фена: “Дағъдин күкъвал хаж хъун”, “Дағъдин шартлар катун” ва масабур. Гъалибчириз кубокар, медалар ва багъя пишкешар гана.

Агъмедан гъаливал

3-6-ноябрдиз Махачкъалада боксдай РД-дин жемиятдинни сиясатдин машшур деятели Амучи Амутинован экүкъаматдиз бахшнавай турнир къиле фена.

“Труд” стадиондин майдандал тешкилай акъажунра республикадин жураба-жууре муниципалитеттәй 85-дав агакъна спортсменри иштиракна.

Шад жедай кар ам я хъи, турнирда гъалиб хъайибурун арада Стлал Сулейманан райондин Кварчагъын хуруя тир Агъмед Шамсудинов авай. Ада 57 къиланвилин категориядай къиле тухвай вири бягъсер ая викъельгъивал къалурна, 1-чка къуна. Къейд ийин хъи, жегъил боксердир тренер Альберт Межидован гъилик вердишвилер къачузва.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин агентство

367018, Махачкъала,
Насрутдинов пр., 1 "а"

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЫМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЫМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА
ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62
КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиси 52 сеферда акъатзана. Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гүзчилав аунин рекъял Федеральны күллугъын Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация ауна. Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420 Макъалай редакцияди түккүр хъийизва. Макъалайриз рецензия гузвач ва абур элкъевна вахкузвач. Редакциядин макъалайрин авторрин фикирарад сад тахъун мумкин я. Газетда чап аун патал текслинав материялар гъянвар делилрин дүзвилин вар керчеквилли патахъай жавабдарвал авторрин чипин хиве гътзаза.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинов проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 15.40

Газет "Издательство" "Лотос"
ОО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан къиче, б.

Тираж 6352

Г. - Илишандик квай материалар
гъякъидихъ чапзавайбүр я.

12+ - Икъван яшар хъянвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г. Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Хайи чалан къайгъудар

Агъмед МАГЬМУДОВ

Вилик йисара хъиз, цинни "Лезги газет" - гъар са къвализ" серенжемда иштира-
киз са шумуд йис я.

Цинни и мэрекат къилем тухуз-
вайдакай хабар хъайила, ам чи
редакциядиз мутман хъана ва
2023-йис патал "Лезги газет"
къиниз (110 экземпляр) 50 агъ-
зур манат пул чара авуна.

Хайи чал хъыник, милли га-
зетдин тираж газф хъуник кутаз-
вай лайхху пай фикирда къуна,
редакциядин коллегиядин къа-
рардалди къилин редактор Мер-

Лезги чалахъ рикл кувай
ихътин стхайрикай сад вичин би-
не Стлан Сулейманан райондин
Къулан Стланрин хъуряй тир Разим
Алифендиеевич ПИРМЕ-
ГъАМЕДОВНИ я. Махачкъала
шегъерда яшамиш жезвай чи ва-

гъамед Ибрагымовас Разим Пир-
мегъамедовас "Лезги газетдин" -
100 йис" медаль вахкана ва ада-
сагърай лагъана. Къуй адахъ
чандин сагъвал, къваладин ре-
ке агалкъунара берекатар пара
хъурай. Амин!

Бадедин ихтилатрай

Бикеханум АЛИБЕГОВА

За ДГУ-да къелдай вахтунда,
халкъдин сивин яратмишнар
къватла лагъана, чаз лезги эдеби-
ятдин муаллимди ташшургъ га-
най. И кар къилиз акъудун патал
зун са чимел юкъуз Мискикарин
хуруръа жуван чирхир Ших-
рин къвализ мутман хънай. Абу-
рухъ лап яшлу баде авай. Ам
лезги халкъдин фольклордин та-
мам са чешме тир: за и бадеди-
вай пуд виш цар къван хурун
мания къхъенай. Къейд ийин хъи,
Мискикарин хурий тир бадеди
лагъай бендерик диниз талукъ-
бүрни квай.

Са гафуналди, муаллимдин
ташшургъ къилиз акъудун.
Халкъдин сивин яратмишнар
авай дафттарин за адаб вахкана.
Са кардин патахъай за къе гъ-
айиф чуѓвазва: а вахтунда жува
къватлай фольклордин эсеррин
копиера къванни авунач жуваз.
Инал суални арадал къвезва:
яраб гъар йисуз ДГУ-дин фило-
логиядин факультетда къелай
чудралди лезги студентри фоль-
клордин практикадин вахтунда
къватлай къван сивин яратмиш-
нар авай дафттарин къисмет
тъихътиди хванатла? Абур винел
ахъкудна, туплалай хъувуна, чад-
дай акъудайтла, тамам томар
арадал къведа. Зи фикирдалди,
им чи халкъдин милли ирс, эдеби-
ят хънин, вилик тухунин кар-
да лишанлу кар жедай.

Мискикарин хурий тир ба-
деди лагъай бязи бендер къени
зи рикл алама. Абурукай са-
дан мана-метлеб ихътинди тир:

Мискикарин мискиндайвай
Куъльне ктаб Къуръан ялдай.
Югъди-ийифди ам къелайди.
Мискикарин Къурбан ялдай.

Бадедин съубъетрай малум
хъйивал, бендинда ихтилат физ-
вай Къурбана, сегъердилай га-
тунна, рагъдандалди Къуръан
къелдадай. Авлия кас хъиз
машгъур ада вичин вири умъур
Аллагъдин рекъиз къуллугъу-
нис, диндин шартлар къилиз акъ-
удуниз бахшнадай. Мадни, а
бадедин гафаралди, Къурбанан
вилерин нурди Къуръандин чи-
нар гъарфар чир хъжен тийидай
къайдада лацу авуналдай. Гуль-
гуъунлай ам экукъирав хъайи-
ла, Аллагъди адац Къуръан ху-
ралай эзбердай пай ганалдай.
Вахт атайла, ада чанни гъа мис-
киндада, нисинин кълунилай къу-
лухъ вичи вич къибледихъ эл-
куърна ганалдай ва ам са ин-
санди гъилераллаз, са аял хъиз,
сурарал тухваландай...

Гъакъина бадеди лагъайвал,
ада хъуревай гъар са къвализ къе-
лун патал вичин патай Къуръан
бахшнай. "Адан сур къядим су-
рарай жагъун мумкин я - Къур-
бан тъвар алаа", - хълагъайни чи
съубъетрин эхирдай мискиси
бадеди. Низ чида лезги чилерал
Къурбан хътинбур мад гъикъван
хъанатла...

"ЛГ"-дин 44-нумрадиз акъатай кросворддин жавабар:
Дүз 1. ЦАРАРА: 2. Етимал. 7. Яргыриш. 10. Иер. 11. Ачи. 12. Анц. 14.
Гилияр. 15. Аваран. 16. Шар. 18. Аға. 19. Дува. 20. Лишанчи. 24. Сириша.
ТИК ЦАРАРА: 1. Чемпион. 3. Тар. 4. Ару. 6. Ширинар. 7. Яргывал. 8. Шазан-
ди. 9. Гималаи. 12. Арш. 13. Цар. 17. Аламише. 21. Ичи. 22. Чит.
КРУГДА: 5. Люксембург. 6. Шампанское. 23. Ибадатхана. 24. Сайтарахъ.

2023-йис патал

Лезги газет

къихъ!

ИНДЕКСАР:

йисанди - ПП200

6 вацранди - ПП171

почтадин отделенийрай

газетдин къимет:

йиса - 935 манатни 94 кепек

6 вацра - 515 манатни 28 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

йиса - 456 манат

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай "Дагпечатдин" киоскра ва Махачкъала, Бейбулатован къучедин 2-нумрадин дараматда, кълиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чи хутаҳдайбур:

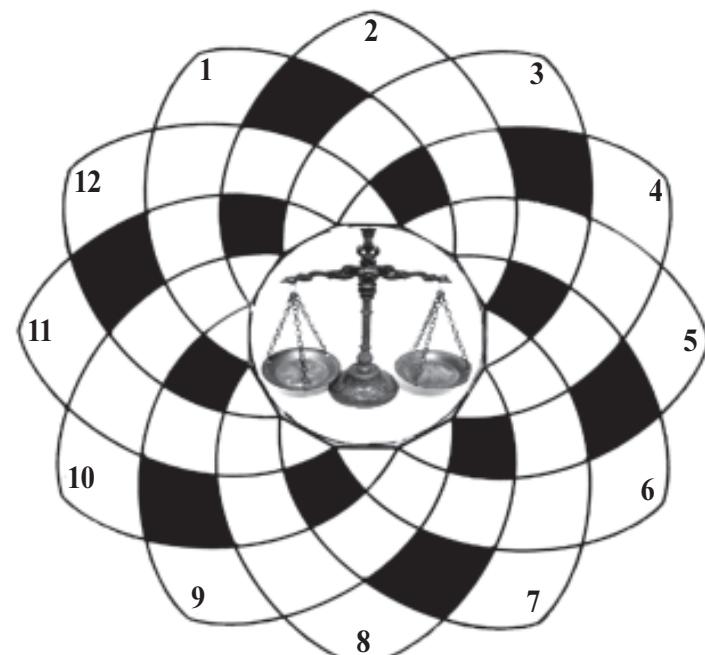
йиса - 325 манат

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет къинин патахъай суалар пайда хъайитла,
экуънин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Кроссворд

Түккүррайди - Магъад МЕГДИЕВ

1. Шал-парча. 2. Гъанеф хътин алат. 3. Ам галачиз борщ гъазуриз
жеда. 4. Лезгийрин милли түүнин са жуъре. 5. Лапагрин къук. 6.
Музықадин алат. 7. Цай квай цълам. 8. Сабур, секинвал. 9. Себеб.
10. Шикилдиз килиг. 11. Къагъриман. 12. Гележедин тар.

Игитдин шикил алаа

Абад АЗАДОВ

Эдебиятдин, жемиятдин ва
сиякатдин "Самур" журналдин 5-
нума чапдай акъатнава. Вични
- Украинада къилем тухузай во-
енный серенжемда къалурай
викъегъивилерай Россиядин Игит-
тывар ганвай Чеперин хурий тир
майор Энвер Набиеван шикил
жилдинин винел патал алаа.

Къенепатани РД-дин Къил Сер-
гей Меликовахъ галаз санал
янаавай рангунин шикилар ва
Игитдикай куърь малумат ава.
Нумра Дагъустандин халкъ-
дин писатель Абдуслем Ислам-
илован "Дагъустандиз ша..."
макъаладилай гатлуннава. Респу-
бликадиз туристрин дестеяр
ахмис хъунилай разивал, шад-
вал авунихъ галаз сад хъиз, пи-
сателди, шегъеррилай тафават-

"Шириат" паюза 85 йисан
юбилейдихъ галаз алакъалу яз
Кичибек Мусаеван ва гъакъи
Фейзудин Нагыеван шириар, Мер-
дади Жалилован "Вилер" поэма
ганва.

Гъакъаятдал рикл алайбурувай
Нариман Ибраһимован - "Тапар-
рин къармахра" романдин паяр,
Азедин Эсетован куърь гъакъияр,
къарвилияр, Фахредин
Оружеван Зульфикар Къафла-
нован яратмишнурис къимет гуз-
вай "Вун вах тир зи..." макъала
къелиж жеда.

Жамидинан сатирадинни
юмордин шириарни гъатнава
нумрада.